

მედია
გარემოსთვის

გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი

ავტორები

ია პაპიაშვილი

საზოგადოებასთან ურთიერთობის მაგისტრი, გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის დირექტორი

ნატო სულთანაშვილი

ბიოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, განათლების ვპროექტების სამსახურის უფროსი, გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი, საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო

ნათია ჯავახიშვილი

ბიოლოგიის ბაკალავრი, ეკოლოგიის მაგისტრანტი, გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი

ნინო გობელაშვილი

საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო

ცირა გვასალია

OCCRP [ორგანიზებული დანაშაულისა და კორუფციის გაშუქების პროექტი], მკვლევარი-ჟურნალისტი

პროექტის შესახებ

სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრის მიერ Internews Europe-ის მხარდაჭერით, 2016 წელს განახორციელდა პროექტი: - „მედიის როლის გაძლიერება ბუნების კონსერვაციის სფეროში“. პროექტი მიზნად ისახავს ბუნების კონსერვაციის კუთხით მასმედიის წარმომადგენლების შესაძლებლობების გაძლიერებას, პროექტის ფარგლებში შემუშავდა სახელმძღვანელო და განხორციელდა ტრენინგები 2 ეტაპად - ჟურნალისტებისა და ბლოგერებისათვის.

ტრენინგის მონაწილეებმა ცოდნის საფუძვლზე 2 თვის განმავლობაში დაწერეს და გააშუქეს გარემოსდაცვითი საკითხები. სამომავლო თაბნამშრომლობისა და კოორდინირებისათვის შეიქმნა მედიაქსელი, სადაც ყველა მონაწილეს საშუალება აქვს მიიღოს დროული და საჭირო გარემოსდაცვითი ინფორმაცია, რათა გაავრცელოს ფართო მასების საშუალებით.

თანამედროვე
გარემოსდაცვითი
გამოწვევები

თავი 1. ზოგადი ინფორმაცია

ახლანდელი და მომავალი თაობებისათვის განათლება, მისი ყველა ფორმით, მთავარი იარაღია არა მხოლოდ მდგრადი განვითარების შესახებ ცოდნის შექმნის თვალსაზრისით, არამედ იმისთვისაც, რომ აღიჭურვონ სათანადო უნარებით და იქნენ მოტივირებულნი გამოიყენონ ეს ცოდნა თავიანთ ქმედებებში. ინტერესი განათლების, როგორც მდგრადი განვითარების საშუალების მიმართ, ძალიან გაიზარდა ბოლო წლების განმავლობაში და ჩვენც ვაცნობიერებთ მის მნიშვნელობას.

მდგრადი განვითარება

გარემოსდაცვითი განათლების სფეროს განვითარებასთან ერთად, სულ უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება „მდგრადი განვითარების“ ფართო ცნებას. მდგრადი განვითარება არის „განვითარება, რომელიც პასუხობს ახლანდელი თაობის მოთხოვნილებებს ისე, რომ ზიანს არ აყენებს მომავალი თაობების შესაძლებლობას, დაიკმაყოფილონ თავიანთი მოთხოვნილებები“. ის ეხება ქმედებების ფართო სპექტრს და მოიცავს მრავალ სექტორს.

მდგრადი განვითარების კონცეფცია გულისხმობს ეკონომიკური ზრდის ისეთ ფორმას, რომელიც უზრუნველყოფს საზოგადოების კეთილდღეობას მოკლე, საშუალო და, რაც მთავარია, ხანგრძლივი ვადით. იგი ეფუძნება პრინციპს, რომლის თანახმად, დღევანდელი მოთხოვნილებები უნდა დაკმაყოფილდეს ისე, რომ საფრთხე არ შეექმნას მომავალ თაობებს. მდგრადი განვითარება გულისხმობს პირობების შექმნას გრძელვადიანი ეკონომიკური განვითარებისათვის გარემოს დაცვის საკითხების მაქსიმალური გათვალისწინებით.

უკანასკნელი ათწლეულის განმავლობაში მოხდა გარემოსდაცვითი განათლებისა და მდგრადი განვითარების კონცეფციის შერწყმა, რაც აღინიშნება ტერმინით „განათლება მდგრადი განვითარებისათვის“. გაერთიანებული ერების ევროპის ეკონომიკური კომისიის (C) თანახმად, განათლება მდგრადი განვითარებისათვის „აფართოებს“ გარემოსდაცვით განათლებას სხვა სფეროებთან მისი ინტეგრირებით იმ მიზნით, რომ შეიქმნას „ყოვლისმომცველი კონცეფცია, რომელიც მოიცავს ურთიერთდაკავშირებულ გარემოსდაცვით, ეკონომიკურ და სოციალურ საკითხებს“. დღეისათვის „განათლება მდგრადი განვითარებისათვის“ საერთაშორისო დონეზე აღიარებულია როგორც მდგრადი განვითარების ფუნდამენტური სტრატეგია.

ეკოლოგია და გარემოს დაცვა

მნიშვნელოვანია განვმარტოთ ეკოლოგია და გარემოს დაცვა, რადგან ხშირად ერევათ ტერმინები „ეკოლოგია“ და „გარემოს დაცვა“.

ეკოლოგია არის მეცნიერების დარგი, რომელიც ცოცხალ ორგანიზმებსა და გარემოს შორის ურთიერთკავშირებს სწავლობს.

გარემოს დაცვა არის ქმედებათა მთელი ჯაჭვი, რომლის მიზანია ბუნებრივი გარემოს შენარჩუნება და დაცვა.

სამართლებრივი განმარტებით: „გარემოს დაცვა არის ადმინისტრაციულ, სამეურნეო, ტექნოლოგიურ, პოლიტიკურ-სამართლებრივ და საზოგადოებრივ ღონისძიებათა ერთობლიობა, რომელიც უზრუნველყოფს გარემოში არსებული ბუნებრივი წონასწორობის შენარჩუნებას და აღდგენას“.

გარემოს დაცვის პრობლემებს რომ შევეხოთ, საჭიროა გვესმოდეს ორგანიზმებსა და გარემოს შორის არსებული რთული და სათუთი ურთიერთობა, ხოლო ეკოლოგია სწორედ ამ ცოდნას გვთავაზობს.

გარემო არის დედამიწაზე გავრცელებული ყველა ცოცხალი არსებისა და არაცოცხალი საგნის ერთობლიობა; ადგილი, სადაც ხორციელდება ურთიერთობა ცოცხალ სახეობათა შორის.

კანონის მიხედვით: „გარემო“ არის ბუნებრივი გარემოსა და ადამიანის მიერ სახეცვლილი (კულტურული) გარემოს ერთობლიობა, რომელიც მოიცავს ურთიერთდამოკიდებულებაში მყოფ ცოცხალ და არაცოცხალ, შენარჩუნებულ და ადამიანის მიერ სახეცვლილ ბუნებრივ ელემენტებს, ბუნებრივ და ანთროპოგენულ ლანდშაფტებს.

არსებობს ბუნებრივი და ადამიანის ძალისხმევით შექმნილი გარემო. ბუნებრივი გარემო შედგება ორი ნაწილისაგან:

1. ეკოლოგიური ერთეულები, რომლებიც ადამიანის ჩარევის გარეშე ფუნქციონირებენ, როგორც ბუნებრივი სისტემები და გარკვეული ფიზიკური საზღვრები გააჩნიათ: მცენარეულობა, ცხოველები, მიკროორგანიზმები, ნიადაგი, კლდეები და სხვა ბუნებრივი ფენომენები.
2. ბუნებრივი რესურსები და ფიზიკური ფენომენები, რომლებსაც, ცხადია, საზღვრები არ გააჩნიათ და არ არიან წარმოშობილი ადამიანის საქმიანობის შედეგად: ასეთებია ჰაერი, წყალი, კლიმატი, ენერჯია, რადიაცია, ელექტრობა, მაგნიტური ველი და სხვა.

გარემოს ელემენტებია: ფლორა, ფაუნა, ნიადაგი, წყალი, ატმოსფერული ჰაერი, კლიმატი, ლანდშაფტი, ადამიანები, მატერიალური ფასეულობები, კულტურული მემკვიდრეობა და ასევე, ჩამოთვლილ ელემენტებს შორის ურთიერთქმედება.

თავი 2. თანამედროვე გარემოსდაცვითი გამოწვევები

გარემოსდაცვითი განათლება მნიშვნელოვანია თითოეული მოქალაქისთვის, ვინაიდან ის აყალიბებს გარემოსდაცვით შეგნებას, ღირებულებებს და უნარ-ჩვევებს. გარემოსდაცვითი განათლება მნიშვნელოვანია იმისთვის, რომ მიზნობრივ ჯგუფებს მივაწოდოთ ცოდნა მდგრადი განვითარების საკითხებზე, რათა საზოგადოებამ გააკეთოს სწორი არჩევანი და მონაწილეობა მიიღოს გარემოს შენარჩუნებისა და გაუმჯობესების საქმეში.

გარემოს ცვლილება მოსახლეობის ხასიათისა და კულტურის, მისი ეროვნული სახის შეცვლას მოასწავებს. უნიკალური ბუნებრივი კომპლექსების და ობიექტების, მცენარეთა და ცხოველთა სამყაროს და მათი გენეტიკური რესურსების შენარჩუნებისათვის, ბიოსფეროში მიმდინარე ბუნებრივი პროცესების, მათი ცვლილებების კონტროლის და მოსახლეობის ეკოლოგიური განათლების მიზნით, აუცილებელია მოსახლეობის გარემოსდაცვითი ცნობიერებისა და თვითშეგნების ამაღლება.

საქართველოს კანონმდებლობით მოქალაქეს აქვს უფლება, მიიღოს სრული, ობიექტური და დროული ინფორმაცია თავისი სამუშაო და საცხოვრებელი გარემოს მდგომარეობის შესახებ და მონაწილეობა მიიღოს გარემოს დაცვის სფეროში მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში.

„ყველას აქვს უფლება, ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში, სარგებლობდეს ბუნებრივი და კულტურული გარემოთი“ - განსაზღვრულია საქართველოს კონსტიტუციის 37-ე მუხლში. კონსტიტუციის ეს დებულება ქმნის გარემოს დაცვის პოლიტიკის შემუშავებისა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის საფუძველს.

თანამედროვე გლობალური გარემოსდაცვითი გამოწვევებია: ბიომრავალფეროვნების განადგურება, ჰაერისა და წყლის დაბინძურება, საკვებით უზრუნველყოფის პრობლემები, ნარჩენები, კლიმატის ცვლილება, გარემოს დეგრადაცია, დაბინძურება, გაუდაბნობა და ა. შ.

2.1. საქართველოს ბუნებრივი გარემოს ზოგადი დახასიათება

საქართველო, როგორც კავკასიის შემადგენელი ნაწილი, შედის ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის (WWF) ეკორეგიონების ნუსხაში, რომელშიც 200 ეკორეგიონია. ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობისა და მასთან დაკავშირებული საფრთხეების გათვალისწინებით, დღეისათვის მსოფლიოში გამოყოფენ ბიომრავალფეროვნების 34 ცხელ წერტილს. ეს არის ბიოლოგიურად უმდიდრესი და ამავდროულად, ყველაზე მეტად საფრთხის ქვეშ მყოფი ხმელეთის ეკორეგიონები. ამ 34-დან, საქართველოს ტერიტორია შედის ორ ბიომრავალფეროვნების ცხელ წერტილში: 27 კავკასიისა (საქართველოს უმეტესი ნაწილი) და ირან-ანა ტოლიის (სამხრეთ საქართველო, ჯავახეთი). აქ გვხვდება დიდი სახეობრივი მრავალფეროვნება, ენდემიზმის მაღალი დონე ევოლუციური პროცესების განვითარების თავი სეზურებით, მცენარეულობის ტიპების მრავალფეროვნებითა და ბიომებით, რომლებიც იშვიათია გლობალურ დონეზე. კავკასიაზე გადის აფრიკა-ევრაზიის გადამფრენი ფრინველების ძირითადი მარშრუტები. ევრაზიის გადამფრენ ფრინველთა დაახლოებით მეხუთედი საიმეგრაციოდ შავი ზღვის სანაპიროს და ჯავახეთის ზეგნის წყალჭარბ ტერიტორიებს იყენებს, ამიტომ მათ ეკოლოგიურ მდგომარეობაზეა დამოკიდებული ამ ფრინველების გადარჩენა.

რელიეფის სირთულე და მრავალფეროვანი კლიმატური პირობები განაპირობებს საქართველოს ლანდშაფტებისა და ეკოსისტემების მრავალფეროვნებას. საქართველოს ძირითადი ბიომებია: ტყეები, მტკნარი წყლები და ჭაობები, ზღვა და სანაპირო, მაღალი მთები, ნახევრადუდაბნოები და სტეპები. სახეობების მრავალფეროვნებითა და ენდემიზმის მაღალი დონით განსაკუთრებით გამორჩეულია კოლხეთის რეფუგიუმი, დასავლეთ კავკასიონის კირქვიანებისა და მაღალმთის მცენარეული კომპლექსები.

მთებს უკავია ქვეყნის ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილი; ზღვის დონიდან 1000 მეტრზე მეტ სიმაღლეზე მდებარეობს ქვეყნის ტერიტორიის 54%. სასოფლო-სამეურნეო სავარგულებს უჭირავს ქვეყნის საერთო ფართობის 43,5%. მათ შორის სახნავებსა და მრავალწიან ნარგავებს უჭირავს ქვეყნის საერთო ფართობის 15,2%, ხოლო სათიბებსა და საძოვრებს - 27,9% (2004 წლის მონაცემებით). თუმცა, ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად შემცირდა სახნავი მიწებისა და მრავალწიანი ნარგავების ფართობები, რომლებიც მუშავდება სასოფლო მეურნეობების მიერ.

ტყით დაფარულია საქართველოს ტერიტორიის დაახლოებით 40%. ენდემური და რელიქტური სახეობებით მდიდარი ფოთლოვანი და წიწვოვანი ტყეები ქვეყნის ნამდვილი სიმდიდრეა. საქართველოს ტყეების 97% ბუნებრივია. მათი დიდი ნაწილი (98%) მთის ტყეებს წარმოადგენს და გააჩნია წყალმარეგულირებელი, ნიადაგის დამცველი, კლიმატის მასტაბილიზებელი ფუნქციები, ამასთანავე წარმოადგენს მნიშვნელოვან ადგილსამყოფელს მცენარეთა და ცხოველთა მრავალი რელიქტური,

ენდემური და გადაშე ნების პირას მყოფი სახეობისათვის. საქართველოში ჯერ კიდევ შემორჩენილია თითქმის მის ხელუხლებელი ტყის კორომები, რომლებსაც გააჩნია უდიდესი კონსერვაციული ღირებულება. ჩვენს ქვეყანაში გვხვდება როგორც კოლხური ნოტიო ტყეები, დამახასიათებელი რელიქტური მარადმწვანე ბუჩქებით (შქერი, წყავი და სხვ.), ისე აღმოსავლეთ საქართველოსთვის დამახასიათებელი არიდული ნათელი ტყეები, წიწვიანი ტყეები რელიქტური სახეობის კორომებით, მაღალი მთის ტანბრეცილი ტყეები.

2.2. გლობალური გარემოსდაცვითი პრობლემები

ძირითადი გლობალური გარემოსდაცვითი პრობლემები შეიძლება ამგვარად გამოისახოს:

ბიომრავალფეროვნების განადგურება

- ჰაბიტატების განადგურება
- ჰაბიტატების დეგრადაცია
- სახეობების გადაშენება

ჰაერის დაბინძურება

- გლობალური კლიმატის ცვლილება
- სტრატოსფეროს ოზონის დაშლა
- ურბანული ჰაერის დაბინძურება
- მჟავური ნალექები
- ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურება
- შენობებში ჰაერის დაბინძურება
- ხმაური

წყლის დაბინძურება

- ნიტრატებითა და ფოსფატებით დაბინძურება
- დალამვა
- ინფექციების გამომწვევები
- ტოქსიკური ქიმიური ნივთიერებებით დაბინძურება
- ჟანგბადის ნაკლებობა
- პესტიციდები
- ნავთობით დაბინძურება

- სითბური დაბინძურება

საკვებით უზრუნველყოფის პრობლემები

- გადამოვება
- სასოფლო-სამეურნეო მიწების დაკარგვა და დეგრადაცია
- ჭარბტენიანი ტერიტორიების დაკარგვა და დეგრადაცია
- ჭარბი თევზჭერა
- სანაპიროს დაბინძურება
- ნიადაგების ეროზია
- ნიადაგების დამლაშება
- წყლის ნაკლებობა
- მიწისქვეშა წყლების შემცირება და ხარისხობრივი დეგრადაცია
- ბიომრავალფეროვნების დაკარგვა
- არასრულფასოვანი კვება

ნარჩენები

- მყარი ნარჩენები
- სახიფათო ნარჩენები
- არასახიფარო ნარჩენები
- ინერტული ნარჩენები

გარემოს დეგრადაცია, როგორც გლობალური პრობლემა

ჩვენ ვცხოვრობთ ისეთ ეპოქაში, სადაც ყველა საფრთხე მჭიდროდაა ერთმანეთთან დაკავშირებული და მის წინაშე ძლიერიცა და სუსტიც ერთნაირად უსუსურია. გლობალური საფრთხე, რომლის აღმოფხვრაზეც მსოფლიო საზოგადოებამ უნდა იზრუნოს მომავალი ათწლეულების განმავლობაში, 6 ჯგუფად (კლასტერად) და იყო. მათ შორის ერთ-ერთია გარემოს დეგრადაცია, რომელიც განხილულია სიღარიბესთან და ინფექციურ დაავადებებთან კავშირში.

გარემოს დეგრადაცია შეიძლება განიმარტოს, როგორც ადამიანის საქმიანობის შედეგად ბიოსფეროსთვის მიყენებული ზარალი. ეს ხდება მაშინ, როდესაც ადამიანი უფრო სწრაფად ითვისებს ბუნებრივ რესურსებს, ვიდრე ბუნებას შეუძლია მათი შევსება-განახლება; როცა დაბინძურება შეუქცევად, გამოუსწორებელ ზიანს აყენებს გარემოს ან როცა ადამიანები, ეკონომიკური განვითარების მიზნით, აზიანებენ და ანადგურებენ ბუნებრივ ეკო სისტემებს. გარემოს დეგრადაცია შესაძლებელია

გამოხატული იყოს მრავალი ფორმით. მათ შორისაა (მაგრამ მხოლოდ ამით არ შემოიფარგლება) გაუდაბნობა, ტყეების განადგურება, სახეობათა გადაშენება, დაბინძურება.

გარემოს დეგრადაციის მთავარი გამომწვევი მიზეზებია: მოსახლეობის სიმრავლე და მჭიდრო დასახლება, არა სწორი ურბანული დაგეგმარება, სამრეწველო დაბინძურება, ნარჩენების დაგროვება, ინტენსიური სოფლის მეურნეობა, ჭარბი თევზჭერა და ნადირობა, ინდუსტრიალიზაცია, უცხო სახეობების გავრცელება. ამ უარყოფითი ფაქტორების ზეგავლენას აძლიერებს და ხშირ შემთხვევაში, განაპირობებს კიდევ, გარემოსდაცვითი კანონმდებლობისა და რეგულაციების სიმწირე და სისუსტე.

გაუდაბნობა

გაუდაბნობა არის მიწის დეგრადაცია არიდულ, სემიარიდულ და მშრალ სუბჰუმიდურ ტერიტორიებზე.

დეგრადაცია შესაძლოა გამოწვეული იყოს კლიმატური და სხვა ბუნებრივი ფაქტორებით, მაგრამ ადამიანის საქმიანობა პირდაპირ ზეგავლენას ახდენს ამ პროცესზე.

გაუდაბნობა დღეს გაცილებით სწრაფად მიმდინარეობს, ვიდრე ოდესმე დედამიწის ისტორიაში. ჩვეულებრივ, ეს ხდება მჭიდროდ დასახლებულ ადგილებში, ინტენსიური მიწათმოქმედებისა და ძოვების შედეგად. გაუდაბნობის შედეგად მცირდება (იკარგება) ბიომრავალფეროვნება, ხოლო ნიადაგის ნაყოფიერება ქვეითდება. მრავალფეროვანი ბუნებრივი ეკოსისტემები იცვლება ერთგვაროვანი (ერთი დომინანტი მრავალწლოვანი სახეობის შემცველი) ეკოსისტემით. მცენარეული საფარის ასეთი ცვლილება მიუთითებს რეგიონში მიმდინარე გაუდაბნობის პროცესზე.

მადაგასკარის აბორიგენი მოსახლეობის მიერ კუნძულის ცენტრალურ ზეგანზე სოფლის მეურნეობის საწარმოებლად გამოიყენებოდა ე.წ. „გაჩეხვისა და გადაწვის“ მეთოდი (slash-and-burn). გაუდაბნობის პროცესის შედეგად ქვეყნის ტერიტორიის 10% სრულიად უნაყოფო გახდა. დღეს მადაგასკარის ეს ნაწილი, და სამწუხაროდ, კიდევ არაერთი ადგილი დედამიწაზე, მთავრის ზედაპირს უფრო მოგვაგონებს, ვიდრე დედამიწისთვის დამახასიათებელ ლანდშაფტს.

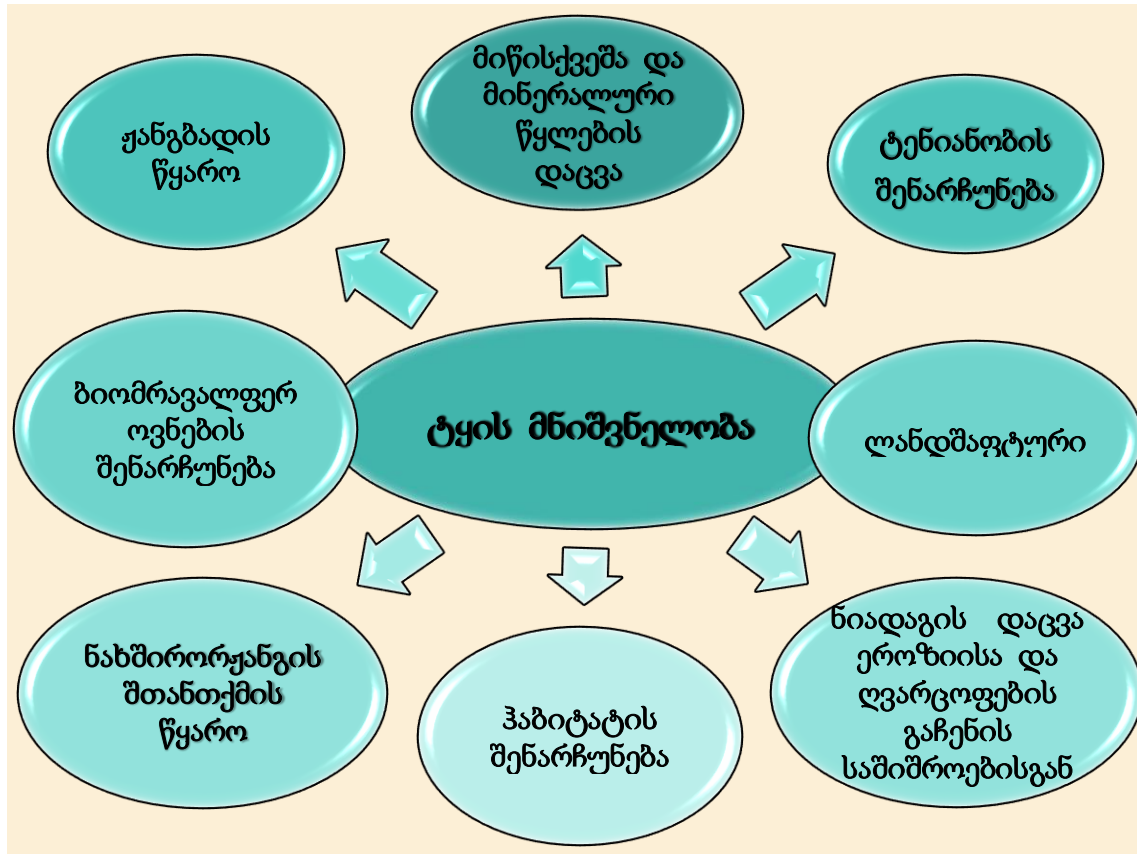
ტყეების განადგურება

ტყეების განადგურება (deforestation) გარემოს დეგრადაციის ერთ-ერთი ყველაზე მძლავრი და მზარდი კომპონენტია. ტყიანი მასივების ადგილს იკავებს უტყეო სივრცეები: სარწყავი მიწები, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები, ნაკაფები (გაჩეხილი ტყეები) და ნარჩენებით დაბინძურებული პოლიგონები. ტყის საფარის განადგურება შესაძლოა გამოიწვიოს როგორც ადამიანის საქმიანობამ, როგორცაა სოფლის მეურნეობა, ურბანიზაცია, არამდგრადი სატყეო მეურნეობა, უკონტროლო მოვება, წიაღისა და ნავთობის მოპოვება, ისე ბუნებრივმა კატაკლიზმებმა, როგორცაა ცუნამი, ტყის ხანძრები, ვულკანის ამოფრქვევა, გამყინვარება და გაუდაბნობა (ეს პროცესიც ადამიანის საქმიანობით იმართება). ტყეების განადგურება განსაკუთრებულად სწრაფად მიმდინარეობს, როდესაც რამდენიმე ფაქტორი ერთდროულად მოქმედებს, მაგალითად: ტყის ხანძრები, ჭრა და მოვება (იწვევს აღმონაცენის განადგურებას და ხელს უშლის ბუნებრივ განახლებას).

სხვადასხვა ეკოლოგიურმა და ბიოგეოგრაფიულმა ფაქტორმა შესაძლოა, კიდევ უფრო დაამძიმოს ანთროპოგენული ზემოქმედების შედეგები. ადამიანის მიერ გამოწვეული ტყის განადგურების შედეგები შესაძლოა რამდენადმე შემსუბუქდეს ტყის დაცვითი და აღდგენითი (გაშენება) ღონისძიებებით; თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ტყის ხელახალი გაშენება ვერ მოახდენს ბიომრავალფეროვნების დანაკარგის კომპენსირებას.

სოფლის მეურნეობის განვითარებამ მექსიკაში, ბრაზილიასა და ინდონეზიაში გამოიწვია მოსახლეობის დიდი ნაწილის გადასახლება ტროპიკული წვიმის ტყეების ზონაში, რამაც გაზარდა ტყის საფარის დაკარგვის სიჩქარე. 1960-დან 1990 წლამდე განადგურდა მსოფლიოს ტროპიკული ტყეების მეხუთედი. ტროპიკული ტყეების ექსპლუატაციის ასეთი ტემპის შენარჩუნების შემთხვევაში, 2090 წლისათვის ისინი მთლიანად განადგურდება. ტროპიკული წვიმის ტყეების მოსპობა გახმაურებული პრობლემაა და საერთაშორისო საზოგადოების ყურადღებას იპყრობს. მაგრამ დღეს ტროპიკული მშრალი ტყეების განადგურების ტემპი უფრო მაღალია. ეს ტერიტორიები გაჩეხვისა და გადაწვის მეთოდით სუფთავდება ტყის საფარისაგან და გამოიყენება სამეურნეო სავარგულებად. ძლიერ ნადგურდება ზომიერ და ჩრდილო სარტყელში შემორჩენილი ტყეებიც. ხელუხლებელი ტყეების 75% მდებარეობს სამ ქვეყანაში: რუსეთში, ბრაზილიასა და კანადაში. კანადის ტყეების მხოლოდ 8% არის დაცული ჭრისგან. 50%-ზე მეტი უკვე მონიშნული აქვთ მოსაჭრელად სატყეო ინდუსტრიაში მომუშავე კომპანიებს. მათ მიერ გამოიყენება პირწმინდა ჭრის მეთოდი. ერთი პიწმინდად მოსაჭრელი პოლიგონის ფართობი შესაძლოა, 10 000 ჰექტარს აღემატებოდეს.

ტყე - გეოგრაფიული ლანდშაფტის ნაწილია, რომელსაც მრავალმხრივი მნიშვნელობა აქვს:

ტყის საფარის განადგურება მრავალი სახის უარყოფით ეფექტს ახდენს გარემოზე:

- ტყე მონაწილეობს ნახშირბადისა და ჟანგბადის ბრუნვაში. ტყეები, უდიდესი მწვანე მასის გამო, ატმოსფეროში აირების შემადგენლობას განსაზღვრავს, მათი შემცირება კი იწვევს ატმოსფეროს დაბინძურებას.
- ტყის საფარის შემცირება არის გლობალური დათბობის ერთ-ერთი განმპირობებელი. ხეები და სხვა მცენარეები ფოტოსინთეზის პროცესში შთანთქავენ ნახშირს (ნახშირბადის ოქსიდის, ანუ ნახშირორჟანგის სახით). ტყეების განადგურებისა და დაწვის დროს, ეს შთანთქმული ნახშირი უკან, ატმოსფეროში ბრუნდება.
- ტყეები მდიდარია ბიომრავალფეროვნებით, ისინი წარმოადგენენ ჰაბიტატს (საბინადრო გარემოს) გარეული ცხოველების მრავალი პოპულაციისათვის. ტყეების განადგურებისა და დეგრადაციის შედეგად, გადაშენების საფრთხის წინაშე დადგა ცხოველთა უამრავი პოპულაცია, ზოგიერთი სახეობა კი მთლიანად გაქრა.

- ტყეები და საერთოდ, მცენარეები მონაწილეობენ ჰიდროლოგიურ ციკლში, ანუ წყლის ბრუნვაში. ხეები იწოვს ნიადაგიდან წყალს და აორთქლებს ფოთლების საშუალებით; ფესვები ამცირებს ჩამონადენს, ხელს უწყობს წლის ინფილტრაციას, აორთქლების შედეგად ამცირებს ნიადაგის ტენიანობას, აფხვიერებს ნიადაგს და ხელს უწყობს წყლის დაგროვებას.
- ტყეების განადგურების შედეგად იცვლება (მცირდება) წყლის მოცულობა ზედაპირული წყალსატევებისა (ნაკადულები, წყაროები, მდინარეები, ტბები) და მიწისქვეშა წყლების რეზერვუარებში, ასევე ატმოსფეროში. ამით იზრდება ეროზიის სიჩქარე. წყალი უფრო ძნელად მისაწვდომი რესურსი ხდება როგორც ეკოსისტემების ფუნქციონირებისათვის, ისე ადამიანთა საჭიროებისათვის. ტყეების გაჩეხვა ხელს უწყობს წყალდიდობებს.
- ტყის საფარის განადგურება, როგორც წესი, იწვევს ნიადაგის ეროზიას, ვინაიდან იზრდება ჩამონადენის სიჩქარე და ცოცხალი ხეების ფესვები ვეღარ იცავს ნიადაგს. ტყის ჭრას თან ახლავს სატყეო გზების გაყვანა, მძიმე ტექნიკის მოძრაობა, მოთრევიტა და დაცურებით მორების გამოზიდვა, რაც კიდევ უფრო აძლიერებს ნიადაგის ეროზიას. განსაკუთრებით საშიშია ტყეების გაჩეხვა ფერდობებზე, რადგან ნიადაგის ეროზიას მოსდევს მასშტაბური მეწყერები.

ჩინეთში, ლოესის ზეგანზე საუკუნეების წინ მთლიანად გაიჩეხა ტყე. მძლავრმა ეროზიულმა პროცესებმა ოდესღაც ტყიანი ლანდშაფტი ნახევარუდაბნოდ აქცია. სწორედ ეს ნახე ვარუდაბნო აძლევს მდინარე ხუანხეს (ჩინურად „ყვითელი მდინარე“) ყვითელ ფერს. მდინარის მეორე სახელი - „ჩინეთის უბედურება“, ასევე ტყეების გაჩეხვას უკავშირდება - ყოველწლიურად იტბორება მდინარის ქვედა დინებაში უდიდესი ფართობი, რასაც ადამიანთა მსხვერპლი და საცხოვრებლების განადგურება მოსდევს.

ეთიოპია ერთ-ერთი ყველაზე ჭარბდასახლებული ქვეყანაა აფრიკის კონტინენტზე. გასული საუკუნის ბოლოს შიმშილმა ათიათასობით ადამიანის სიცოცხლე იმსხვერპლა (ეს პროცესი დღესაც გრძელდება). მასიური შიმშილობა გამოიწვია გვალვებმა და ბუნებრივი რესურსების განადგურებამ.

არალეგალური ჭრა ფართოდ გავრცელებული პრობლემაა, რომელიც უდიდეს ზიანს აყენებს ტყის ეკოსისტემებს, ადგილობრივ თემებსა და მწარმოებელი ქვეყნის ეკონომიკას.

ტყიანი ეკოსისტემების განადგურებას მჭიდროდ უკავშირდება სახეობათა გადაშენება, გარემოს დეგრადაციის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი კომპონენტი. ბიოლოგიაში სახეობათა გადაშენებაში იგულისხმება ბუნებაში სახეობის ან ტაქსონის არსებობის შეწყვეტა, რაც იწვევს ბიომრავალფეროვნების შემცირებას. დედამიწაზე ოდესმე მოზინადრე სახეობების 99% დღეისათვის გადაშენებულია. სახეობათა გადაშენება ევოლუციის თანამდევი პროცესია. თითოეულ სახეობას თავისი არსებობის

ხანგრძლივობა გააჩნია, რასაც ბიოლოგიური კანონზომიერებები განსაზღვრავს.

ბუნებრივი სიჩქარით გადაშენებას ენაცვლებოდა ხოლმე სახეობათა მასობრივი გადაშენებები, რომელთა მიზეზი შეიძლება ყოფილიყო დიდი ზომის მეტეორიტის შეჯახება დედამიწასთან, მიწისძვრა, ვულკანის ამოფრქვევა, ცუნამი და სხვა ბუნებრივი კატაკლიზმები. ბოლო რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში სახეობათა გადაშენების და შესაბამისად, ბიომრავალფეროვნების დაკარგვის მძლავრი გამომწვევი ფაქტორი გახდა ადამიანის საქმიანობა. ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (IUCN) მონაცემებით, ამ მიზეზით 1600-დან 2000 წლამდე გადაშენდა ძუძუმწოვრების 83, ფრინველების 128, ქვეწარმავლების 21, ამფიბიების 5, თევზების 80, მრგვალპირიანების 1, მწერების 72, კიბოსნაირების 8 სახეობა. დღეისათვის გადაშენების მიმდინარე სიჩქარე (ბუნებრივი გადაშენება + ადამიანის მიერ განადგურებული სახეობები) წელიწადში 27000 სახეობას უდრის (ყველა ცოცხალი ორგანიზმის, მათ შორის მიკროორგანიზმების გათვალისწინებით). გადაშენების ასეთი მაჩვენებელი დინოზავრების გაქრობის შემდეგ აღარ ყოფილა ჩვენს პლანეტაზე.

ბიოლოგიური მრავალფეროვნება, ანუ **ბიომრავალფეროვნება** არის დედამიწაზე არსებული სიცოცხლის ფორმების მრავალფეროვნება ეკოსისტემების, სახეობებისა და გენების დონეზე. სხვა სიტყვებით, ბიომრავალფეროვნება არის მოცემული კონკრეტული ტერიტორიის (დედამიწის, კონტინენტის, რეგიონის, ქვეყნის ან სხვა რაიმე გეოგრაფიული ერთეულის) ფარგლებში არსებული ცოცხალი ფორმების ერთობლიობა. რაც უფრო მეტია ამ გეოგრაფიული ერთეულის ფარგლებში მცენარეთა და ცხოველთა სახეობების, ლანდშაფტებისა და ეკო სისტემების სიმრავლე, მით უფრო მაღალია ამ ტერიტორიის ბიომრავალფეროვნების მაჩვენებელი. ბიომრავალფეროვნების შეფასებისას დიდი მნიშვნელობა აქვს არა მხოლოდ სახეობათა სიმრავლეს, არამედ მათ შორის იშვიათი, ენდემური და რელიქტური სახეობების რაოდენობასაც.

დაბინძურება

დაბინძურება გარემოს დეგრადაციის მნიშვნელოვანი ფაქტორია, რომელიც შესაძლოა, დეგრადაციის ზემოთ დახასიათებული რომელიმე ფორმის (გადაშენება, გაუდაზნობა, ტყეების განადგურება) მიზეზი გახდეს. მისი სახეებია: ბიოლოგიური, მიკრობიოლოგიური, მექანიკური, ქიმიური, ფიზიკური (თერმული, სინათლით, ხმაურით, ელექტრომაგნიტური და რადიაციული) დაბინძურება.

გარემოს დაბინძურების ძირითადი ფორმებია: ჰაერის დაბინძურება, წყლის დაბინძურება, ნიადაგის დაბინძურება (ჰიდროკარბონატებით, მძიმე მეტალებით, ჰერბიციდებით, პესტიციდებით და სხვ.), რადიაციული დაბინძურება, ხმაურით დაბინძურება (თვითმფრინავების, სატრანსპორტო არტერიებისა და ინდუსტრიული ხმაური და სხვ.), სინათლით დაბინძურება (მოიცავს ზედმეტად განათებასა და ასტრონომიულ გამოსხივებას), ვიზუალური დაბინძურება (მაგ., ელექტროგადამცემი

ხაზები, ბილბორდები საავტომობილო ტრასების გაყოლებაზე, წიაღისეულის მოსაპოვებელი ღია კარიერებით დამახინჯებული ლანდშაფტი, მუნიციპალური ნაგავსაყრელები), თერმული დაბინძურება (ბუნებრივი წყალსატევების ტემპერატურის ცვლილება ადამიანის საქმიანობის შედეგად). გარემოს დაბინძურებას იწვევს დიდი რაოდენობით ნარჩენების დაგროვება.

2015 წლის 15 იანვრიდან საქართველოში ძალაში შევიდა კანონი: - „ნარჩენების მართვის კოდექსი“, რომელიც ითვალისწინებს სხვადასხვა ვალდებულებას. ნარჩენების მართვის კოდექსით გათვალისწინებული ვალდებულებების და სანქციების მიზანია ნარჩენების მდგრადი მართვის ხელშეწყობა და კანონადსრულება. მაგალითად, 2016 წლის პირველი თებერვლიდან ამოქმედდა ვალდებულება, რომლის მიხედვით კომპანიებს უნდა ჰყავდეთ ნარჩენების მართვაზე პასუხისმგებელი პირი - **გარემოსდაცვითი მმართველი**. ვალდებულება ეკისრებათ იმ კომპანიებს, რომელთა საქმიანობის შედეგად წლის განმავლობაში წარმოექმნებათ:

- 200 ტონაზე მეტი არასახიფათო ნარჩენი
- 1000 ტონაზე მეტი ინერტული ნარჩენი
- ნებისმიერი რაოდენობის სახიფათო ნარჩენი

გლობალური დათბობა

გლობალური დათბობა დედამიწის ატმოსფეროს მიწისპირა ფენის და მსოფლიო ოკეანის საშუალო წლიური ტემპერატურის სწრაფი ზრდის პროცესია.

გლობალური დათბობა, ანუ კლიმატის ცვლილება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარემოსდაცვითი პრობლემაა. ბოლო ათწლეულების განმავლობაში დედამიწის ატმოსფეროსა და ოკეანეების საშუალო ტემპერატურა შესამჩნევად გაიზარდა.

კლიმატის ცვლა ბუნებრივი სტიქიური მოვლენების რაოდენობის ზრდას იწვევს, ისეთების, როგორცაა გვალვა და წყალდიდობა. ამას გარდა ცვალებადი კლიმატი გავლენას ახდენს განვითარებული ქვეყნების სოფლის მეურნეობაზეც, რასაც შიმშილობამდე მივყავართ.

მეცნიერები ვარაუდობენ, რომ ამაზე დიდი ზეგავლენა იქონია ადამიანის საქმიანობამ. ნახშირორჟანგის და სხვა სათბურის აირების (greenhouse gas) კონცენტრაციის მომატება უკავშირდება წიაღისეული საწვავის (ნავთობი, მეთანი, ქვა ნახშირი და სხვ.) გამოყენებას, ტყეების უკანონო ჭრას, სოფლის მეურნეობას და ადამიანის სხვა აქტივობებს. სათბური ეფექტის მოქმედებას აძლიერებს ფრეონებიც, რომლებიც ასევე შლიან ოზონის შრეს.

მეცნიერები მიიჩნევენ, რომ თუ გაგრძელდა სათბური აირების ამ დონით დაგროვება, დედამიწაზე საშუალო ტემპერატურა 30°C-ით მოიმატებს. გლობალური დათბობა გამოიწვევს სხვა გლობალურ ცვლილებებსაც დედამიწაზე; მოიმატებს ზღვის დონე და შეიცვლება ტენიანობის მაჩვენებლები. ამ ცვლილებებმა შეიძლება გამოიწვიოს გახშირებული კატასტროფული მოვლენები: ქარიშხლები, წყალდიდობები, გვალვები, მყინვარების დნობა; დააჩქაროს ბიოლოგიური სახეობების გადაშენება; შედეგად შემცირდება სოფლის მეურნეობის პროდუქცია და სასმელი წყლის მარაგი.

კლიმატის გლობალური ცვლილების ყველა უარყოფითი შედეგის სრულად შეჩერება შეუძლებელია. თუმცა, ბიომრავალფეროვნების დასაცავად მიმართული ღონისძიებები გარკვეულწილად შეამსუბუქებს კლიმატის ცვლილების უარყოფით ზეგავლენას.

თავი 3. დაცული ტერიტორიები, მნიშვნელობა, კატეგორიები, მართვა

3.1. დაცული ტერიტორიების მნიშვნელობა

ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებისთვის შექმნილია დაცული ტერიტორიები, რომელთა მთავარი ფუნქციაა ბიომრავალფეროვნების დაცვა და კონსერვაცია.

საქართველოს უმნიშვნელოვანესი საგანძური - ულამაზესი ბუნება და უნიკალური ბიომრავალფეროვნება, თითქმის ხელუხლებლად არის წარმოდგენილი დაცულ ტერიტორიებზე. დაცული ტერიტორიების უპირველესი დანიშნულება, სწორედ, ამ უნიკალური ბიომრავალფეროვნებისა და ეკოსისტემების დაცვა და შენარჩუნებაა. მაგრამ, როგორც წესი, მათ სხვა მრავალი ფუნქციაც აკისრიათ - მოსახლეობისთვის სუფთა წყლის და ჰაერის მიწოდება, ეკოტურიზმის განვითარების ხელშეწყობა, ეკოგანათლება, მეცნიერების განვითარება, ქვეყნის პოპულარიზება საერთაშორისო დონეზე და სხვა. უკანასკნელ წლებში საქართველოს დაცულმა ტერიტორიებმა ამ დამატებითი ფუნქციების შესრულებაც დაიწყეს და ნელ-ნელა საზოგადოებისთვის ნათელი ხდება, რომ დაცული ტერიტორიები წარმოადგენენ არა შემოღობილ და ყველასთვის აკრძალულ ზონებს, არამედ მათი გამოყენება შესაძლებელია სხვადასხვა მიზნებითაც, რა თქმა უნდა სტატუსისა და კატეგორიის მიხედვით.

3.2. საქართველოს დაცული ტერიტორიების კატეგორიები

საქართველოში ბუნებრივი ტერიტორიების დაცვის ისტორია საუკუნეების წინ იწყება. ჯერ კიდევ XII საუკუნეში თამარ მეფემ გამოსცა სამეფო ბრძანება ზოგიერთი ტერიტორიის დასაცავად. ხუთასი წლის შემდეგ კი ვახტანგ VI-ს „კანონთა კრებული“ მოიხსენიებს ყორულის ტერიტორიას, როგორც დაცვის ობიექტს – იქ აკრძალული იყო ხეების მოჭრა და სეირნობა, ტერიტორიას კი მცველები იცავდნენ. მთიან რეგიონებში არსებობდა ე. წ. “ხატის ტყეები”, რომლებიც მკაცრ დაცვას ექვემდებარებოდა და ტიპიურ ნაკრძალებს წარმოადგენდა. პირველი ოფიციალური ნაკრძალი კი უფრო მოგვიანებით, 1912 წელს, კახეთში შეიქმნა და მას ლაგოდეხის ნაკრძალი ეწოდა. მე-20 საუკუნის განმავლობაში საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე თანდათან სხვა კატეგორიის დაცული ტერიტორიებიც დაარსდა.

1995 წლიდან დაიწყო საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის გაფართოება და განვითარება.

1996 წელს საქართველოს პარლამენტმა, გაითვალისწინა რა ჩვენი ქვეყნის თვითმყოფადი და უნიკალური ბუნებრივ-კულტურული გარემოს მნიშვნელობა, მიიღო კანონი “დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ”. ეს კანონი ქმნის იურიდიულ საფუძველს დაცული ტერიტორიების დასაარსებლად, რომელთა დანიშნულებაა დაიცვას ქვეყნის ღირსშესანიშნავი ბუნებრივი გარემო და ძვირფასი კულტურული მემკვიდრეობა.

კანონის - „საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ მიხედვით და ბუნების კონსერვაციის მსოფლიო კავშირის - IUCN (International Union for Conservation of Nature) რეკომენდაციებზე დაყრდნობით, საქართველოში დაკანონდა საერთაშორისო კრიტერიუმებისა და ნორმების შესატყვისი დაცული ტერიტორიების კატეგორიები და მათი ჩამოყალიბების პროცედურები. ამ კანონისა და - IUCN-ის რეკომენდაციების მიხედვით საქართველოში შეიძლება არსებობდეს შემდეგი სახის დაცული ტერიტორიების კატეგორიები: სახელმწიფო ნაკრძალი, ეროვნული პარკი, ბუნების ძეგლი, აღკვეთილი, დაცული ლანდშაფტი, მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია.

ზოგადად, დაცული ტერიტორიები წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების, სახეობათა გადარჩენის, გარემოს დაცვის უნივერსალურ და ყველაზე ეფექტურ საშუალებას. თუმცა, დაცული ტერიტორიის დაარსება ავტომატურად არ ნიშნავს, რომ გარემოს და ბიომრავალფეროვნების დაცვა არის გარანტირებული. ძალზე მნიშვნელოვანია დაცული ტერიტორიის მართვის ფორმის სწორად შერჩევა - რა დონეზე უნდა ერეოდეს ადამიანი ბუნებაში იმისათვის, რათა კარგად შესრულდეს დაცული ტერიტორიის მთავარი დანიშნულება.

დაცული ტერიტორიების კატეგორიების დანიშნულება IUCN-ის კრიტერიუმების მიხედვით მოცემულია ცხრილში:

ცხრილი 1.

კატეგორია (IUCN)	დაცული ტერიტორიები	მიზანი
I	სახელმწიფო ნაკრძალი	ტერიტორიის მკაცრი დაცვა, საგანმანათლებლო და არამანიპულაციური კვლევები სპეციალური ნებართვით
II	ეროვნული პარკი	ეკოსისტემის კონსერვაცია, ეკოგანათლება, ეკოტურიზმის განვითარება
III	ბუნების ძეგლი	ბუნების თავისებურებების კონსერვაცია (მცირე ზომის განსაკუთრებული ტერიტორიის დაცვა)
IV	აღკვეთილი	ბუნების დაცვა და შენარჩუნება აქტიური მართვის გზით
V	დაცული ლანდშაფტი	ლანდშაფტის ან/ან ზღვის აკვატორიის კონსერვაცია და ეკოტურიზმის განვითარება
VI	მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია	ბუნებრივი რესურსების მდგრადი გამოყენება

2016 წლის მონაცემებით საქართველოში არსებობს 88 სხვადასხვა კატეგორიის დაცული ტერიტორია, მათ შორისაა 14 სახელმწიფო ნაკრძალი, 11 ეროვნული პარკი, 42 ბუნების ძეგლი, 19 აღკვეთილი, 2 დაცული ლანდშაფტი. მათი საერთო ფართობია 585 883 ჰა, რაც ქვეყნის დაახლოებით 8,41%-ია. აქედან დაახლოებით 51% ტყით არის დაფარული, ხოლო დანარჩენი ფართობი კი წარმოდგენილია ალპური მდელოებით, სტეპებით, ჭაობებით, ტბებით, ნახევარ უდაბნოებით, ზღვის აკვატორიით და სხვ.

ზოგიერთი დაცული ტერიტორია გაერთიანებულია საერთაშორისო ქსელებში. 1996 წლიდან კოლხეთის ეროვნული პარკი და ქობულეთის დაცული ტერიტორიები შედის საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი ტერიტორიების სიაში, რომელსაც იცავს საერთაშორისო შეთანხმება - რამსარის კონვენცია.

დაცული ტერიტორიების დაარსება ყველგან შეუძლებელია, ეკონომიკური, სოციალური, პოლიტიკური და სხვა მოსაზრებების გამო. თუმცა, ამ შემთხვევაში არსებობს მართვის სხვადასხვა მექანიზმები გარემოს დასაცავად: სახეობების დაცვა, სატყეო მენეჯმენტი, სამოვრების მენეჯმენტი, საქმიანობის დაგეგმვა, სივრცული დაგეგმვა, ბუნებრივი რესურსების მოპოვების წესების დაწესება და კონტროლი, საქმიანობის (მაგალითად, სამრეწველო დაბინძურება, პესტიციდების გამოყენება) ზედამხედველობა, ეკოსისტემების მართვისთვის გეგმები, საქმიანობის განხორციელებამდე გარემოზე ზემოქმედების შეფასებისა და სტრატეგიული გარემოსდაცვითი შეფასების ჩატარება და სხვ.

3.3. დაცული ტერიტორიების მართვა

საქართველოს დაცულ ტერიტორიებს ქსელის მართვა ხორციელდება საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მიერ, სააგენტოს დაქვემდებარებაშია 19 ტერიტორიული ადმინისტრაცია, რომელთა მეშვეობით ადგილზე ხორციელდება დაცული ტერიტორიების უშუალო მმართველობა.

დაცული ტერიტორიების მართვის სამართლებრივი საფუძვლები

დაცული ტერიტორიების სფეროში ძირითად კანონს წარმოადგენს „საქართველოს კანონი დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ (136-III; 7 მარტი, 1996). ეს კანონი, მომზადდა 1994–1996 წლებში, რომელიც ეყრდნობა საერთაშორისო სტანდარტებს - მათ შორის, დაცული ტერიტორიების კატეგორიების და ცალკეულ კატეგორიებზე დაშვებული და აკრძალული საქმიანობების განსაზღვრის კუთხით (ძირითადად გამოყენებულია IUCN-ის სახელმძღვანელო დოკუმენტები);

ცალკეული დაცული ტერიტორიების დაარსება მოხდა შემდეგი კანონებით:

- საქართველოს კანონი კოლხეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (9 დეკემბერი 1998);
- საქართველოს კანონი თუშეთის, ბაწარა-ბაბანეურის, ლაგოდეხისა და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (22 აპრილი 2003);
- საქართველოს კანონი ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (11 ივლისი 2007);
- საქართველოს კანონი თბილისის ეროვნული პარკის შესახებ (20 ნოემბერი 2007);
- საქართველოს კანონი იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (22 ნოემბერი 2007);
- საქართველოს კანონი დაცული ტერიტორიების სტატუსის შესახებ (N 5486 – IIს; 22 ნოემბერი 2007).
- საქართველოს კანონი მტირალას ეროვნული პარკის შესახებ (18 დეკემბერი 2007);
- საქართველოს კანონი ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (N4459–IIს, 22 მარტი 2011);
- საქართველოს კანონი მაჭახელას ეროვნული პარკის შექმნის შესახებ (6179-რს, 29 მაისი 2012წ.)
- საქართველოს კანონი ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (2237-IIს 16, აპრილი 2014წ).
- საქართველოს კანონი ბუნების ძეგლების შექმნისა და მართვის შესახებ (1582-რს 20 ნოემბერი 2013 წ.)

სხვა კანონები, რომლებიც დაკავშირებულია დაცულ ტერიტორიებთან:

- საქართველოს კანონი ცხოველთა სამყაროს შესახებ (540–რს, 26 დეკემბერი, 1996),
- საქართველოს ტყის კოდექსი (2124–IIს; 22 ივნისი, 1999),
- საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ (519–IIს; 10 დეკემბერი, 1996),
- საქართველოს კანონი, „საქართველოს „წითელი ნუსხისა“ და „წითელი წიგნის“ შესახებ“,

„ტყითსარგებლობის წესის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 20 აგვისტოს №242 დადგენილება და საქართველოში მოქმედი სხვა კანონმდებლობა.

არსებული კანონი „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ მოიცავს მხოლოდ ზოგადი ხასიათის ნორმა-პრინციპებს და არ ადგენს ქცევის კონკრეტულ ნორმებს. ამ მიზნით სისტემის კანონი სავალდებულოს ხდის თითოეული დაცული ტერიტორიის კატეგორიისათვის მენეჯმენტის გეგმის შემუშავებას. იმ შემთხვევაში, თუ არ არის მენეჯმენტის გეგმა, მაშინ დაცული ტერიტორიის მართვა ხორციელდება დროებითი რეგულირების წესით.

დაცული ტერიტორიები ამჟამად იმართება მენეჯმენტის გეგმის საფუძველზე, იმ დაცული ტერიტორიისათვის, რომლისთვისაც შემუშავებული არ არის მენეჯმენტის გეგმა, ან ვადა გაუვიდა და ჯერ არ განახლებულა, მათი მართვა ხორციელდება დროებითი რეგულირების წესით. მენეჯმენტის გეგმა და დროებითი რეგულირების წესი საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს წარდგინებით ამტკიცებს საქართველოს მთავრობა.

მენეჯმენტის გეგმა და დროებითი რეგულირების წესი თითოეულ დაცულ ტერიტორიაზე აწესრიგებს: ბუნებრივი რესურსების მართვას, კანონალსრულებას, კვლევა-მონიტორინგის საქმიანობას, ვიზიტორთა მომსახურებას, ეკოსაგანმანათლებლო საქმიანობას, ინფრასტრუქტურის განვითარებას. ასევე აწესებს ქცევის წესებს, დაშვებულ საქმიანობასა და ბუნებრივი რესურსებით გამოყენების სამართლებრივ საკითხებს. ამავე დოკუმენტშივე დგინდება (ეროვნული პარკების, აღკვეთილების და დაცული ლანდშაფტების) ზონირება და თითოეულ ზონაში დაშვებული საქმიანობები.

ბიომრავალფეროვნება
- საფრთხეები და
კონსერვაცია

„დედამიწას შეუძლია დააკმაყოფილოს ადამიანის
საჭიროებები, მაგრამ ის ვერ გასწვდება კაცობრიობის
სიხარბეს“

მაკათმა განდი

მოცემული თავის შესწავლის შედეგად მონაწილეებს ეცოდინებათ:

- ბიომრავალფეროვნების შესახებ არსებული ძირითადი ტერმინოლოგია;
- ბიომრავალფეროვნების მნიშვნელობა;
- ბიომრავალფეროვნების თანამედროვე საფრთხეები;
- ბიომრავალფეროვნების საფრთხეებთან ბრძოლის მეთოდები.

ბიომრავალფეროვნება, ძირითადი ცნებების მიმოხილვა

გარემოსდაცვით პრობლემათა შორის, ბიომრავალფეროვნების შემცირება ერთ-ერთ ლიდერულ პოზიციას იკავებს. სახეობათა გადაშენება და ბიომრავალფეროვნების შემცირება, უცხო მოვლენას არ წარმოადგენს ვინაიდან დედამიწას 5 მასობრივი გადაშენება ახსოვს, მათ შორის უკანასკნელი მასობრივი გადაშენება მოხდა 65 მილიონი წლის წინ, რომელიც დინოზავრების გადაშენებით არის ცნობილი. თუმცა დღეს მეცნიერები უკვე შეეძვეს მასობრივ გადაშენებაზე საუბრობენ, რომელიც რამდენიმე ათასჯერ უფრო დიდი სისწრაფით მიმდინარეობს ვიდრე სხვა წინა გადაშენებები, რაშიც ადამიანის როლი საგულისხმოა.

რას ნიშნავს ბიომრავალფეროვნება?

მარტივად რომ ვთქვათ, ბიოლოგიური მრავალფეროვნება გულისხმობს დედამიწაზე არსებული **სასიცოცხლო ფორმების სიმრავლეს**: მილიონობით სხვადასხვა მცენარეს, ცხოველს თუ მიკროორგანიზმს, **გენებს**, რომლებსაც ისინი შეიცავს და ამ

ორგანიზმების მიერ შექმნილ ეკოსისტემებს. სწორედ ამ სამ ძირითად "დონეს" - გენეტიკურს, სახეობრივსა და ეკოსისტემურს - ითვალისწინებენ მეცნიერები, როდესაც ბიოლოგიურ მრავალფეროვნებაზე საუბრობენ.

- **სახეობათა მრავალფეროვნება** - დედამიწის ყველა სახეობა, ერთუჯრედიანი ბაქტერიის, მიკროორგანიზმისა და არქეის ჩათვლით, ისევე როგორც მრავალუჯრედიანი მცენარეები, სოკოები და ცხოველები. **სახეობა** გენეტიკურად ერთგვაროვან ორგანიზმთა ჯგუფი, რომელსაც გამრავლების უნარიანი შთამომავლობის მოცემა შეუძლია.
- **გენეტიკური მრავალფეროვნება** - გენების განსხვავებულობა სახეობათა შიგნით.
- **ეკოსისტემების მრავალფეროვნება** - განსხვავებული თანასაზოგადოებები (ბიოცენოზი) და პროცესები, რომლებიც ქიმიურ და ფიზიკურ გარემოში მიმდინარეობს.

ცოცხალი ორგანიზმები სხვადასხვა ეკოსისტემაში გამუდმებით ერთმანეთთან ურთიერთობაში იმყოფებიან, ამიტომ მნიშვნელოვანია ჯაჭვში თითოეული რგოლის - თითოეული სახეობების არსებობა. მაგალითად, ტყე, მრავალი სახეობის საშუალებით, უზრუნველყოფს მცენარეთა და ცხოველთა მრავალფეროვნებას და შეიძლება გამოყენებულ იქნას საკვებად, თავშესაფარად და სამკურნალოდ (*ი. მაჭარაშვილი - კონსერვაციული ბიოლოგიის შესავალი, 2012*). **ეკოსისტემების მრავალ-ფეროვნება** ასახავს ურთიერთმოქმედი და ურთიერთდამოკიდებული სახეობების ერთობლივ დამოკიდებულებას გარემოსთან დაკავშირებულ სხვადასხვა პირობაზე. ბიოცენოზები, რომლებიც უდაბნოებში, მინდვრებში, ჭაობებსა და ტყეებში გვხვდებიან, უზრუნველყოფენ ადამიანებს დასალევი წყლით და სოფლის მეურნეობისათვის საჭირო პირობებით; აკონტროლებენ წყალდიდობას, იცავენ ნიადაგის დაშლისაგან; ფილტრავენ ჰაერსა და წყალს. განვიხილოთ ბიომრავალფეროვნების თითოეული დონე.

რას ნიშნავს ჰაბიტატი?

ჰაბიტატი წარმოადგენს ფიზიკური (ნიადაგი, ტენიანობა, კლიმატი) და ბიოტური (საკვები, მსხვერპლი) ფაქტორების ერთიანობას, რომელიც მასპინძლობს ამა თუ იმ სახეობის წარმომადგენელს.

კავკასიის მნიშვნელობა გლობალურ გარემოსდაცვით კონტექსტში

საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ კავკასია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების მხრივ ერთ-ერთ ყველაზე გამორჩეულ რეგიონადაა აღიარებული. WWF-ის 35 “პრიორიტეტული ადგილიდან” ერთ-ერთი („შავი ზღვის დიდი აუზი“) მოიცავს კავკასიის რეგიონს; Conservation International-ის მიერ განსაზღვრული “ბიომრავალფეროვნების 34 ცხელი წერტილიდან” (*ტერიტორიები, რომლებიც გამოირჩევიან უმდიდრესი, მაგრამ სერიოზული საფრთხის ქვეშ მყოფი ბიომრავალფეროვნებით*) საქართველოს ტერიტორია ორი „ცხელი წერტილის“ - კავკასიისა და ირან-ანატოლიის შემადგენლობაში შედის.

საქართველო მდიდარია სხვადასხვა ტიპის ეკოსისტემებით, ჰაბიტატებითა და მათთან დაკავშირებული სახეობებით, მათ შორის ისეთი სახეობებით, რომლებიც გამოიყენება ან პოტენციურად მნიშვნელოვანია, როგორც საკვები ან სხვა აუცილებელი პროდუქტების წყარო.

ბიომრავალფეროვნების სარგებელი

ბიომრავალფეროვნება უზრუნველყოფს ადამიანისთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის ეკოსისტემური სერვისების მოწოდებას, როგორცაა:

1) **ტყის ეკოსისტემები:** – მერქნული და არამერქნული რესურსებით უზრუნველყოფა, სუფთა წყლით მომარაგება – ეროზიისა და მეწყერის პრევენცია და მათი ზეგავლენის შერბილება – ნახშირბადის გლობალური ციკლის რეგულირება – რეკრეაცია და ტურიზმი – სახეობების საბინადრო გარემოს შექმნა – და სხვ.

(2) **მდელოები (სათიბ-სამოვრები):** – მეცხოველეობისთვის საკვებით მომარაგება – სამკურნალო და საკვები მცენარეები – ტრადიციული მეცხოველეობისა და ცხოვრების ნირის შენარჩუნება – რეკრეაცია და ტურიზმი – და სხვ.

(3) **ტბები, მდინარეები, ჭაობები:** – წარმოადგენენ დასასვენებელ ადგილებს მიგრირებადი ფრინველებისთვის – ნახშირბადის გლობალური ციკლის რეგულირება, – წყლის ხარისხის კონტროლი და მტკნარი წყლის რეზერვუარები – რეკრეაცია (მათ შორის სამოყვარულო თევზაობა) და ტურიზმი – კომერციული თევზჭერა – და სხვ.

(4) **შავი ზღვა:** – თევზჭერა – ნახშირბადისა და მეთანის რეზერვუარი – რეკრეაცია და ტურიზმი – და სხვ.

(5) **მყინვარები:** – მდინარეებისა და წყალსატევების წყლით მომარაგება – (შესაბამისად) მოსახლეობისა და სოფლის მეურნეობის წყლით მომარაგება – და სხვ.

საქართველოს ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობა

ამჟამად საქართველოს წითელ ნუსხაში შეტანილია ფაუნის 139 და მერქნიანი ფლორის 56 სახეობა; მათგან ცხოველთა 43 და მცენარეთა 20 სახეობას მინიჭებული აქვს კატეგორიები „გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი“ ან „გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფი“. საქართველოში გავრცელებულ ცხოველთა მრავალი სახეობა საფრთხეშია გლობალური მასშტაბითაც. ამ ეტაპზე შეუძლებელია ქვეყნის ბიომრავალფეროვნების მდგომარეობის დაზუსტებით შფასება; მონაცემების შეგროვებას სახეობების, ჰაბიტატებისა და ეკოსისტემების შესახებ არ აქვს სისტემატური ხასიათი, ბიომრავალფეროვნების ეროვნული მონიტორინგის სისტემაც ახლახან დაარსდა და ჯერ სრულად არ ამოქმედებულა. სხვადასხვა პროექტების ფარგლებში ჩატარებული კვლევების მიხედვით, იკვეთება შემდეგი სურათი: საფრთხეში მყოფი სახეობები საფრთხის წინაშეა მცენარეთა ენდემური სახეობების 60%-მდე, საარსებო გარემოზე ზემოქმედების, ჭარბი მოპოვებისა და სხვა ფაქტორების გამო. უხერხემლოთა მრავალ ჯგუფზე უარყოფითად მოქმედებს ბუნებრივი და ნახევრადბუნებრივი ჰაბიტატების ათვისება და ინტენსიური სოფლის მეურნეობა. შავი ზღვის თევზებს შორის, საფრთხის ქვეშაა საქართველოს ტერიტორიულ წყლებსა და მდინარეთა შესართავებში გავრცელებულ ზუთხისებრთა ექვსივე სახეობა (*Acipenser sturio*, *A. stellatus*, *A. gueldenstaedti*, *A. nudiventris*, *A. persicus*, *Huso huso*) და შეტანილია საქართველოს წითელ ნუსხაში; *Acipenser sturio*-ც ასევე შესულია IUCN-ის წითელ ნუსხაში, როგორც 12 კრიტიკული საფრთხის წინაშე მყოფი სახეობა. ბოლო ათწლეულის განმავლობაში, ჰაბიტატის ფრაგმენტაციის გამო, შემცირებულია ენდემური ამფიბიის - კავკასიური სალამანდრასა (*Mertensiella caucasica*) და ენდემური ქვეწარმავლის - კავკასიური გველგესლას (*Vipera kaznakovi*) რიცხოვნობა (კავკასიური გველგესლა საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილია როგორც „საფრთხეში მყოფი“). საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ შეტანილია ფრინველთა 35 სახეობა. მტაცებელ ფრინველთა შორის ყველაზე იშვიათია ბეჭობის არწივი (*Aquila heliaca*), ლეშიჭამიებს შორის კი - სვაკი (*Aegipius monachus*). მცირერიცხოვან სახეობებს შორის ასევე აღსანიშნავია შავი ყარყატი (*Ciconia nigra*). წვრილ ძუძუმწოვართა შორის, იშვიათ სახეობებს წარმოადგენენ ენდემური მღრღნელები: ამიერკავკასიური ზაზუნა (*Mesocricetus brandti*) და პრომეთეს მემინდვრია (*Prometheomys schaposchnikovi*). მათი არეალები ძლიერ ფრაგმენტირებულია ძოვების, მიწების სახნავ-სათესად ათვისებისა და შხამ-ქიმიკატების ზემოქმედების გამო. ბოლო წლებში შეინიშნება ხელფრთიანთა რიცხოვნობის კლება, რაც მათი საარსებო გარემოს დეგრადაციასა და თავშესაფრების გახშირებულ შეწუხებასთანაა დაკავშირებული. საქართველოს „წითელ

ნუსხაშია“ მსხვილ ძუძუმწოვართა დიდი ნაწილიც; მათი პოპულაციები მნიშვნელოვნადაა შემცირებული ძირითადად უსისტემო და/ან არალეგალური ნადირობისა და ჰაბიტატის ათვისების გამო. გასულ საუკუნეში გადაშენდა ქურციკი ანუ ჯეირანი (*Gazella subgutturosa*). ბოლო ათწლეულის განმავლობაში არ არის სარწმუნო ცნობები ზოლიანი აფთრის (*Heyena heyena*) არსებობის შესახებ. პრაქტიკულად გამქრალ სახეობად ითვლებოდა კავკასიური ლეოპარდი ანუ ჯიქი (*Panthera pardus saxicolor*). თუმცა 2004 წელს ვაშლოვანის ეროვნულ პარკში დაფიქსირდა ერთი ინდივიდი. სავარაუდოდ, ლეოპარდი ჯერ კიდევ შემორჩენილია ქვეყნის მაღალმთიან რეგიონებში. ჩლიქოსნებს შორის ყველაზე მცირერიცხოვანია ნიამორი (*Capra aegagrus*). ამ სახეობის მეტ- ნაკლებად სიცოცხლისუნარიანი ველური პოპულაცია მხოლოდ თუშეთის დაცულ ტერიტორიებზეა შემორჩენილი და ბოლო მონაცემებით მისი რიცხოვნობა დაახლოებით 150 ინდივიდია. ასევე იშვიათია ირემი, რომელიც მხოლოდ სამ დაცულ ტერიტორიაზეა შემორჩენილი (ლაგოდეხის დაცული ტერიტორიები, გარდაბნის აღკვეთილი და ბორჯომ- ხარაგაულის ეროვნული პარკი) ერთმანეთისგან სრულიად იზოლირებული პოპულაციების სახით. ბოლო წლებში შეინიშნება ირმის რიცხოვნობის მცირე მატება ლაგოდეხსა და ბორჯომში, თუმცა სახეობის საერთო რიცხოვნობა მხოლოდ დაახლოებით 500 ინდივიდია. კავკასიის ენდემური ჩლიქოსნის, ჯიხვის ორივე სახეობა (*Capra cylindricornis* და *C. caucasica*) საქართველოსა და საერთაშორისო წითელ ნუსხებშია. დასავლეთკავკასიური ჯიხვი (*C. caucasica*) ძლიერ მცირერიცხოვანია და მცირე არეალი აქვს საქართველოში; ექსპერტული შეფასების მიხედვით ამ სახეობის რიცხოვნობა საქართველოში მხოლოდ 100 ინდივიდია. ბევრად მრავალრიცხოვანია აღმოსავლეთკავკასიური ჯიხვი და მისი პოპულაცია, 2012 წელს ჩატარებული აღრიცხვის მიხედვით, დაახლოებით 3000 ინდივიდს ითვლის. 13 „წითელ ნუსხაშია“ მურა დათვი (*Ursus arctos*) კატეგორიით: „გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფი“. 2012 წლის მონაცემების მიხედვით მიხედვით, მისი რიცხოვნობა საქართველოში 1643 ინდივიდია. მდინარეებში თევზის მარაგის შემცირებისა და საარსებო გარემოს განადგურების შედეგად, კლებას განიცდის ევრაზიული წავის (*Lutra lutra*) პოპულაცია. უახლესი შეფასებით, მისი მინიმალური რიცხოვნობა დაახლოებით 400 ინდივიდს შეადგენს. ფოცხვერს საქართველოს „წითელ ნუსხაში“ მინიჭებული აქვს „გადაშენების უკიდურესი საფრთხის წინაშე მყოფი“ სახეობის სტატუსი. თუმცა ბოლოდროინდელი კვლევის მიხედვით, ამ მტაცებლის რიცხოვნობა, შესაძლოა, უფრო მაღალი იყოს ვიდრე აქამდე იყო მიჩნეული. ზღვის ძუძუმწოვრებს შორის საქართველოს ტერიტორიულ წყლებში განსაკუთრებით მცირერიცხოვანია აფალინა (*Tursiops truncatus*), რომლის პოპულაციაც დაახლოებით 50 ინდივიდს ითვლის. სურსათისა და სოფლის მეურნეობისათვის მნიშვნელოვანი საფრთხეში მყოფი გენეტიკური რესურსები კონსერვაციული თვალსაზრისით განსაკუთრებით

აღსანიშნავია საქართველოში უძველესი დროიდან გაკულტურებული მცენარეები (ენდემური სახეობები და ადგილობრივი ჯიშები/ლენდრასები) და მათი ველური მონათესავე სახეობები (როგორც ადგილობრივი ჯიშების გაკულტურების შესაძლო წყარო). ესენია: (ა) ყურძენი და მისი ველური მონათესავე სახეობები (*Vitis vinifera* subsp. *sylvestris*), აგრეთვე ხილი და კაკლოვნები (*Malus*, *Pyrus*, *Prunus Corylus*); (ბ) მინდვრის კულტურები - ხორბალი (მათ შორის ხუთი ენდემური კულტურული სახეობა, მრავალი ადგილობრივი ჯიშის და შვიდი ველური მონათესავე სახეობა), ქერი და სხვა მარცვლოვანი და პარკოსანი კულტურები, ასევე სელი; (გ) კულტურული ბალახოვანი მცენარეები. კულტურულ მცენარეთა ველური მონათესავე სახეობების ბუნებრივი პოპულაციები საფრთხის ქვეშაა, ძირითადად ჰაბიტატების განადგურებისა და ფრაგმენტაციის, ასევე ჭარბი მოვებისა და გაუდაბნოების გამო. ასევე არსებობს ამ სახეობების გენეტიკური ეროზიისა და დაბინძურების საფრთხე გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმებისგან. სამკურნალო მცენარეებს ლოკალური პოპულაციების სრული გაქრობის საფრთხეს უქმნის სამრეწველო მიზნებით ჭარბი შეგროვება, ძირითადად, ფარმაცევტული ინდუსტრიის დაკვეთით. მრავალი სამკურნალო მცენარე ამჟამად საფრთხის ქვეშაა, მაგ: *Origanum vulgare*, *Helichrysum plicatum*, *Hypericum* spp. და სხვ. შინაურ ცხოველთა აბორიგენული ჯიშებისა და ადგილობრივი პოპულაციების უმეტესობას საფრთხე ემუქრება არაადგილობრივ ჯიშებთან ჰიბრიდიზაციის გამო. მთის ძროხის ზოგი ჯილაგი უკვე დაკარგულია (მაგ. აფხაზური და ოსური), ზოგი კი ძალიან მცირე რაოდენობითაა შემორჩენილი (მაგ. აჭარული). ცხვრის თუშური და იმერული ჯიშებიც საფრთხეშია. ასევე 14 შემცირებულია თუშური ცხენი, ღორის კახური, რაჭული და სვანური პოპულაციები. ხოლო მეგრული ცხენი გაქრობის პირასაა. ქართული ფუტკარი გენეტიკური ეროზიის საფრთხის წინაშეა.

დეგრადაციისა და ფრაგმენტაციის საფრთხის ქვეშ მყოფი ეკოსისტემები და ჰაბიტატები

1. საქართველოს ტყეები საფრთხის ქვეშაა, არამდგრადი ჭრის, მოვებისა და სუსტი მართვის სისტემის გამო. ქვეყნის სატყეო ფონდის დიდი ნაწილი მნიშვნელოვნად დეგრადირებულია, ზოგ ადგილას კი ტყის საფარი სრულიად გამქრალია. შედეგად, შემცირებულია ტყეზე დამოკიდებული ფლორისა და ფაუნის სახეობების რიცხოვნობაც. ამას გარდა, დაკნინებულია ტყის ეკოსისტემების მიერ მოწოდებული სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ეკოსისტემური სერვისები. დიდი კავკასიონის ალპურ სამოვრებზე, ჭარბი მოვების გამო, შემცირებულია ველურ ჩლიქოსანთა (ირემი, ჯიხვი, არჩვი) ჰაბიტატი და საკვები ბაზა. (ველური ჩლიქოსნების - მტაცებელთა საკვები

ბაზის, შემცირება კი, თავის მხრივ, განაპირობებს მსხვილ მტაცებლებსა და ადგილობრივ მოსახლეობას შორის კონფლიქტის გამძაფრებას).

2. საქართველოს სემიარიდული ეკოსისტემები, რომელთა დიდი ნაწილი საქონლის ზამთრის საძოვრად გამოიყენება, საფრთხის ქვეშაა ჭარბი და უსისტემო ძოვების გამო. ნიადაგის ეროზიისა და საძოვრების დეგრადაციის პროცესი, რომელიც საბჭოთა პერიოდიდან იღებს სათავეს, დღეს ბევრ ადგილას კრიტიკულ ზღვრამდეა მისული და სასწრაფო ღონისძიებების გატარებას მოითხოვს შეუქცევადი პროცესების თავიდან ასაცილებლად.
3. მნიშვნელოვნად შემცირებული ან სახემეცვლილია შიდა წყლების ეკოსისტემები. ჭაობების დაშრობისა და წყალსატევებში წყლის დონის ხელოვნურად რეგულირების გამო. შხამ-ქიმიკატების ჭარბი გამოყენების, სამრეწველო და საყოფაცხოვრებო ნარჩენი წყლების ჩაშვების გამო, დაბინძურებულია როგორც შიდა წყლების ეკოსისტემები, ისე შავი ზღვა. ბოლო 20 წლის განმავლობაში ადგილი აქვს არასამრეწველო ნარჩენი წყლით გამოწვეულ დაბინძურების ზრდას, რადგან აღარ ფუნქციონირებს პრაქტიკულად არც ერთი საკანალიზაციო წყლის გამწმენდი ნაგებობა. წყლის ხარისხის მონიტორინგი ჩატარებულია მხოლოდ 22 მდინარესა და ერთ ტბაზე, კერძოდ - პალიასტომზე. დღეს წყლის დაბინძურება საფრთხეს უქმნის წყლის ეკოსისტემებთან დაკავშირებულ მრავალ სახეობას. ორგანული ნარჩენებით დაბინძურების გამო, შავ ზღვაში შექმნილია ე.წ. „მკვდარი ზონები“. შავი ზღვის ეკოსისტემას ასევე სერიოზულ ზიანს აყენებს თევზჭერის ისეთი მეთოდები, როგორცაა ტრალით თევზაობა. საქართველოში გავრცელებული უცხო ინვაზიური სახეობები საფრთხეს უქმნიან როგორც ხმელეთის, ისე წყლის ეკოსისტემებს. ბიომრავალფეროვნებისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ჰაბიტატების ათვისება ხდება სამშენებლო პროექტების, ჰიდროელექტროსადგურების, ელექტროენერჯის გადამცემი ხაზების, სამრეწველო და ურბანული განვითარების პროექტების გამო. 15 ძალიან მწირია ინფორმაცია საქართველოს ნიადაგების ეკოლოგიური მდგომარეობის შესახებ. არსებული მონაცემები მეტად მოძველებული ან არასრულია.

ბიომრავალფეროვნება და კლიმატის ცვლილება

დღეს კლიმატის ცვლილება უკვე აღიარებულია, როგორც ბიომრავალფეროვნების შემცირების მე-5 მთავარი ფაქტორი, ჰაბიტატის დეგრადაციასთან, რესურსების ჭარბ

გამოყენებასთან, გარემოს დაბინძურებასა და ინვაზიურ სახეობებთან ერთად. სულ უფრო მეტი ექსპერტი იზიარებს შეხედულებას, რომ დედამიწაზე კლიმატი უფრო და უფრო თბილი ხდება, ატმოსფეროში ნახშიროჟანგისა და მეთანის დაგროვების გამო, რაც, თავის მხრივ, წიაღისეული საწვავის გამოყენებას, ტყეების გაჩეხვასა და მესაქონლეობას უკავშირდება. პროგნოზის მიხედვით, საქართველოს ზოგ რეგიონში მოსალოდნელია ტემპერატურის მატება და ნალექების კლება. ეს ძლიერ უარყოფით ზეგავლენას იქონიებს ეკოსისტემებზე, განსაკუთრებით კი იმ ეკოსისტემებზე, რომლებიც თავიანთი გლობალური ბუნებრივი გავრცელების საზღვარზე არიან. შედეგად, მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდება ამ ეკოსისტემების, მცენარეთა თანასაზოგადოებების, ფლორისა და ფაუნის სახეობების გავრცელებაში. მთიანი რელიეფისა და მკვეთრად გამოკვეთილი ვერტიკალური ზონალობის გამო, საქრთველოში ყველაზე სერიოზული საფრთხე ბიომრავალფეროვნებას ვერტიკალური სარტყლების წანაცვლების გამო შეექმნება. ზოგი სახეობა, სავარაუდოდ, საერთოდ გაქრება, რადგან ვერ შეძლებს კლიმატის ცვლილებით გამოწვეულ ძვრებთან ადაპტაციას. მდგრადი ეკოსისტემების, მაგალითად, ტყეების შენარჩუნებას დიდი მნიშვნელობა აქვს არა მარტო ბიომრავალფეროვნების კონსერვაციის კუთხით, არამედ - როგორც „ინსტრუმენტს“ კლიმატის ცვლილების უარყოფითი შედეგების შერბილებისთვის, ნახშირბადის შეკავებისა და კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციის გზით.

ბიომრავალფეროვნების შემცირების გამომწვევი ძირეული მიზეზები და ხელშემწყობი ფაქტორები

ბიომრავალფეროვნების შემცირებას იწვევს რამდენიმე ძირეული და დამატებითი მიზეზი. დამატებითი მიზეზები ძირეული მიზეზების ზეგავლენას ამძაფრებს ან ხელს უწყობს.

ბიომრავალფეროვნების შემცირების გამომწვევი ძირეული მიზეზებია: – **მოსახლეობის სიღარიბე**, რაც ადამიანებს ბუნებრივი რესურსების არამდგრადი გამოყენებისკენ უბიძგებს ენერჯის, საკვებისა თუ ფინანსური სარგებლის მისაღებად;

ადამიანის მიმტაცებლური და უპასუხისმგებლო ქმედებები, რაც გულისხმობს ბუნებრივი რესურსების გამოყენებას და ბუნებისადმი ზიანის მიყენებას მოსალოდნელი შედეგების სრული უგულვებელყოფის პირობებში;

ადამიანების დაბალი ცნობიერება და საკუთარი ქმედების უარყოფითი ზეგავლენის გაუცნობიერებლობა. ყოველივე ამას მივყავართ ბიომრავალფეროვნებაზე პირდაპირ

მოქმედ ფაქტორებამდე, როგორცაა: *ბუნებრივი ჰაბიტატების შემცირება, ბუნებრივი რესურსების ჭარბი გამოყენება, გარემოს დაბინძურება, უცხო ინვაზიური სახეობების გავრცელება და ასევე კლიმატის ცვლილება*. ბიომრავალფეროვნების შემცირების ხელშემწყობ მიზეზებს შორის აღსანიშნავია: – პოლიტიკის დოკუმენტებში, სტრატეგიებსა და პროგრამებში ბიომრავალფეროვნების ფასეულობის არასაკმარისი ხარისხით ასახვა; – არაადეკვატური და ზოგ შემთხვევაში გაუმართლებელი საკანონმდებლო ნორმები ბიოლოგიური რესურსების გამოყენების რეგულირების სფეროში; – არასაკმარისი რესურსები ბიომრავალფეროვნების დაცვის კანონმდებლობის და პროცედურების განხორციელებისთვის.

ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტი

ადამიანის მხრიდან ბუნებრივი გარემოს ათვისებისა და ბუნებრივ ეკოსისტემებში წონასწორობის დარღვევის ფონზე, ველური ცხოველები სულ უფრო ხშირად შედიან კონფლიქტში ადგილობრივ მოსახლეობასთან: ისინი იკვებებიან ნათესებში, თავს ესხმიან შინაურ პირუტყვს და ზიანს აყენებენ მეფუტკრეობას. შესაბამისად, ადგილობრივი მოსახლეობის დამოკიდებულება ზოგიერთი სახეობისადმი მკვეთრად უარყოფითია, რაც ხშირად მათ ლეგიტიმურ თუ არალეგიტიმურ ქმედებებში ვლინდება. წარმოიქმნება კონფლიქტი ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის, რომელიც უარყოფითად აისახება როგორც მოსახლეობაზე, ისე – ბიომრავალფეროვნებაზე. კონფლიქტი ადამიანსა და მტაცებლებს შორის მწვავედ დგას ბევრ რეგიონში. ამ კონფლიქტის პროვოცირებას ხშირად იწვევს მტაცებლების ჰაბიტატებისა და საკვების ბაზის განადგურება, ასევე საყოფაცხოვრებო ნარჩენების არასწორი მართვა (მაგ. დასახლებულ პუნქტებთან არსებული სტიქიური ნაგავსაყრელები). გარკვეული კვლევების მიუხედავად, ადამიანსა და ველურ ბუნებას შორის კონფლიქტის შესახებ სრულყოფილი ინფორმაცია არ არსებობს.

ნადირობა

საბჭოთა პერიოდიდან მოყოლებული ნადირობის არაეფექტიანმა მართვამ ქვეყანაში ტრადიციული სანადირო სახეობების უმრავლესობის მკვეთრი შემცირება გამოიწვია, ზოგიერთი მათგანი კი საერთოდ გადაშენდა. განსაკუთრებით მძიმე შედეგები უკანონო

ნადირობას ჩლიქოსნებზე ჰქონდა. გასული საუკუნის ბოლოსთვის უკვე გადაშენებული იყო ქურციკი, თითქმის ყველა სხვა ჩლიქოსნის პოპულაცია კი - ძლიერ შემცირებული. ამჟამად ბრაკონიერობასთან ბრძოლის მექანიზმები ნაკლებად ეფექტიანია და კანონის აღსრულებისთვის არ არის საკმარისი ადმინისტრაციული რესურსები. ჩამოსაყალიბებელია სათემო და/ან სატროფეო ნადირობის კონცეფციები და მდგრადი ნადირობის სტრატეგია. ასევე პრობლემაა მოყვარულ მონადირეთა შორის ცოდნისა და განათლების ნაკლებობა, რაც ნადირობის წესების დარღვევის ერთ-ერთი მიზეზი შეიძლება იყოს.

საქართველოს „წითელი ნუსხა“ საქართველოს

„წითელი ნუსხა“ შეიქმნა 2006 წელს და მასში შესული სახეობების კონსერვაციული სტატუსების განსაზღვრა ბუნების დაცვის მსოფლიო კავშირის (IUCN) კატეგორიების შესაბამისად განხორციელდა. თუმცა სახეობების სტატუსების განსაზღვრა მხოლოდ მოძველებულ მონაცემებზე დაყრდნობით ან ექსპერტული შეფასების საფუძველზე მოხდა, რადგან დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ სახეობების აღრიცხვა და მონიტორინგი ქვეყნის მასშტაბით პრაქტიკულად აღარ ტარდებოდა. ასევე აღსანიშნავია, რომ „წითელ ნუსხაში“ არ შესულა ბალახოვან მცენარეთა სახეობები⁴. ზოგი ტაქსონის შესახებ 2006 წლის შემდეგ დაგროვდა ახალი მასალა. ამიტომ ამჟამად „წითელი ნუსხა“ საჭიროებს გადახედვასა და შევსებას.

კონკრეტულ სახეობებზე ორიენტირებული კონსერვაცია

ბოლო წლებში შეიქმნა მრავალი სახეობის კონსერვაციის მოქმედებათა ეროვნული გეგმები, რომელთა ნაწილის დანერგვა მიმდინარეობს და მომავალშიც უნდა გაგრძელდეს. თუმცა ხელისშემშლელი ფაქტორია ის, რომ ამგვარ გეგმებს არ აქვს იურიდიული სტატუსი. ზოგი იშვიათი ან ეკონომიკური ღირებულების სახეობისთვის კონსერვაციის მენეჯმენტის გეგმა ჯერ კიდევ შესაქმნელია. მსხვილი ძუძუმწოვრების გარკვეული სახეობები სპეციალურ გადაუდებელ ღონისძიებებს საჭიროებენ, რაც შესაბამის კონსერვაციის გეგმებში უნდა გაიწეროს. პირველ რიგში, ეს შეეხება განსაკუთრებით მცირერიცხოვან პოპულაციებს ან ერთეული ინდივიდების სახით შემორჩენილ სახეობებს (მაგ. კეთილშობილი ირემი და ნიამორი).

სახეობების აღდგენა და რეინტროდუქცია დაცულ ტერიტორიებზე

უკვე რამდენიმე წელია ხორციელდება ნიამორისა და ქურციკის აღდგენისა და რეინტროდუქციის პროგრამები მათი ტყვეობაში გამრავლების გზით. მაგრამ, ტყვეობაში არსებული პოპულაციების დაგეგმილი მატების მიღწევა ვერ მოხერხდა. ამ ეტაპზე წარმატებულ პროგრამად მხოლოდ კოლხური ხობის გამრავლების პროგრამა შეიძლება ჩაითვალოს, რომელსაც დედოფლისწყაროს რაიონში ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაცია ახორციელებს. ზოგადად წარმატების მისაღწევად აუცილებელია სახეობების აღდგენისა და რეინტროდუქციის პროგრამების უფრო მართებული დაგეგმვა და კონკრეტულ სახეობაზე ფოკუსირებული გეგმების შექმნა.

ბიომრავალფეროვნების მხრივ მნიშვნელოვანი ტერიტორიები

საქართველოს დაცული ტერიტორიების სისტემის საზღვრებს გარეთ მრავლადაა დარჩენილი ბიომრავალფეროვნების კუთხით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ადგილები (Key Biodiversity Areas). ასეთებია: ცხოველთა სამიგრაციო დერეფნები, პოპულაციების დამაკავშირებელი კორიდორები, ბოტანიკურად მნიშვნელოვანი ადგილები (Important Plant Areas - IPA) და სხვა. აუცილებელია ასეთი ადგილების იდენტიფიკაცია, შესაბამისი რუკების შედგენა და მათი პოტენციალის შეფასება; შემდეგ კი საჭიროა ადეკვატური დაცვითი და/ან აღდგენითი ღონისძიებების დასახვა და მათი მდგრადი მენეჯმენტის ქვეშ მოქცევა.

მედია ნაკლებ ინტერესს იჩენს ბიომრავალფეროვნების საკითხების მიმართ და განიცდის შესაბამისი ცოდნისა და გამოცდილების ნაკლებობას. ტელევიზიასა და რადიოში ბიომრავალფეროვნების პროფილი არ არის მაღალი. ქართული ტელეარხები იშვიათად აჩვენებენ ქართულ ენაზე გახმოვანებულ სამეცნიერო-პოპულარულ ფილმებს. ბიომრავალფეროვნების საკითხებზე საზოგადოების ინფორმირებისთვის საკმარისად და ეფექტიანად არ არის ათვისებული სწრაფად მზარდი მედია-კომუნიკაციის არხი - ინტერნეტმედია. არასაკმარისი საინფორმაციო და ცნობიერების ასამაღლებელი კამპანიები ხორციელდება ბიზნეს-სექტორის წარმომადგენლებისა და გადაწყვეტილების მიმღებ პირთათვის

4.4. შემაჯამებელი კითხვები:

1. რას ნიშნავს ბიომრავალფეროვნება?
2. რა თანამედროვე საფრთხეების წინაშე დგას ბიომრავალფეროვნება?
3. რა წარმოადგენს ბიომრავალფეროვნების სარგებელს?
4. რამ შეიძლება ველურ ბუნებასა და ადამიანს შორის კონფლიქტი გამოიწვიოს?
5. რა მოსალოდნელი ზეგავლენა შეიძლება ჰქონდეს კლიმატის ცვლილებას ბიომრავალფეროვნებაზე?
6. რაში მდგომარეობს კონსერვაციის როლი?
7. როგორ ფიქრობთ რამდენად დიდია მედიის როლი ბუნების კონსერვაციის სფეროში?

ადამიანის
ეკოლოგიური
უფლებები

ადამიანის ეკოლოგიური უფლებები - გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისიის კონვენცია „გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობისა და ამ სფეროში მართლმსაჯულების საკითხებზე ხელმისაწვდომობის შესახებ“ (ორჰუსის კონვენცია)

5.1. მოკლე აღწერა

ტრენინგმოდულის გავლის შემდეგ მიზნობრივი ჯგუფი შეიძენს თეორიულ ცოდნას, როგორც ადამიანის ეკოლოგიური უფლებების დაცვის საკითხებზე საერთაშორისო ხელშეკრულების - ორჰუსის კონვენციის, ასევე სხვა მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი ხელშეკრულებების მნიშვნელობის შესახებ ქვეყნებში გარემოსდაცვითი პოლიტიკის შემუშავების და, ასევე, დემოკრატიული განვითარების პროცესში. ამასთან, ტრენინგმოდულის მონაწილეები დახვეწენ პრაქტიკულ უნარ-ჩვევებს სამსახურებრივი მოვალეობების სათანადოდ შესასრულებლად, რაც ხელს შეუწყობს მათ უკეთ განახორციელონ პროფესიული საქმიანობა გარემოსდაცვითი საკითხების სათანადოდ გასაშუქებლად.

მსმენელი მიიღებს გარკვეულ ცოდნას შემდეგ საკითხებზე:

- გლობალური და რეგიონული მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი ხელშეკრულებების მნიშვნელობა და მათი როლი ქვეყნებში გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ფორმირების პროცესში;
- საქართველო და მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი ხელშეკრულებები ;
- საქართველო-ევროკავშირის შორის გაფორმებული ასოცირების შესახებ შეთანხმება ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცის შესახებ შეთანხმების ჩათვლით;
- ორჰუსის კონვენციის ძირითადი პრინციპები;
- ორჰუსის კონვენციის მნიშვნელობა ადამიანის ეკოლოგიური უფლებების დაცვის საკითხში;

- ორჰუსის კონვენციის როლი ქვეყნების დემოკრატიული განვითარების პროცესში;
- კრიტიკა და გამოწვევები.

წარმოდგენილი თავის დანიშნულებათა მედიის წარმომადგენლების ინფორმირება ადამიანის ეკოლოგიური უფლებების თაობაზე. შესაბამისად, განხილული იქნება გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისიის „გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობისა და ამ სფეროში მართლმსაჯულების საკითხებზე ხელმისაწვდომობის შესახებ“ კონვენციის (ორჰუსის კონვენცია). ამასთან, მოცემულია ინფორმაცია საქართველოს მიერ გარემოსდაცვითი მიმართულებით აღებული საერთაშორისო ვალდებულებების თაობაზე, რაც ასახულია სხვა მრავალმხრივ გარემოსდაცვით ხელშეკრულებებსა და საქართველო-ევროკავშირის შორის გაფორმებულ ასოცირების შესახებ შეთანხმებაში.

5.2. მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი ხელშეკრულებების მნიშვნელობა (გლობალური და რეგიონული)

ტექნოლოგიური განვითარების კვალდაკვალ მკვეთრად იზრდება ადამიანის ზემოქმედება გარემოზე, რაც საფრთხის ქვეშ აყენებს ჩვენს ბუნებას და ადამიანის გარემომცველ სამყაროს. ხშირ შემთხვევებში ეს საფრთხეები ქვეყნის ფარგლებს სცდება, ვინაიდან სტიქიური მოვლენებით გამოწვეული თუ ადამიანის არასწორი ქმედებით გარემოზე მიყენებული ზიანის შედეგად ადგილობრივ დონეზე წარმოქმნილმა პრობლემამ შესაძლოა, რომ მეზობელი ქვეყნები ან მთელი რეგიონიც კი მოიცვას. სწორედ მისი ტრანსსასაზღვრო ბუნებიდან გამომდინარე, გარემოსდაცვითი საკითხები საერთაშორისო საზოგადოების განსაკუთრებული ზრუნვის სფეროს წარმოადგენენ.

საერთაშორისო საზოგადოება დიდი ხანია მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ერთობლივი ძალისხმევით გასამიერებლად, საჭირო იყო გარემოსდაცვით კონკრეტულ მიმართულებებზე იურიდიულად სავალდებულო ისეთი დოკუმენტების შექმნა, რომლებშიც, საყოველთაოდ

აღიარებულ გარემოსდაცვით პრინციპებზე დაყრდნობით, ჩამოყალიბდებოდა კონკრეტული ვალდებულებები ქვეყნების მთავრობების მიერ განსახორციელებლად. ამ მიზნით შეიქმნა და კვლავაც იქმნება მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი ხელშეკრულებები.

5.3. მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი ხელშეკრულებების როლი ქვეყნებში გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ფორმირების პროცესში

ქვეყანა მრავალმხრივ გარემოსდაცვით ხელშეკრულებაზე მიერთებით გამოხატავს მზადყოფნას, შეასრულოს საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებზე დაფუძნებული და კონკრეტული ხელშეკრულებით განსაზღვრული ვალდებულებები. მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი ხელშეკრულებების ფარგლებში თანამშრომლობა კი ეხმარება წევრ სახელმწიფოებს, რომ თანამედროვე მიდგომებით, საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით და ექსპერტული თუ სხვა სახის დახმარებით შეიმუშაონ და განავითარონ სწორი გარემოსდაცვითი სტრატეგია და პოლიტიკა ეროვნულ დონეზე.

5.4. საქართველო და მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი ხელშეკრულებები

საქართველომ 1993 წლიდან დაიწყო მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი ხელშეკრულებების რატიფიცირება და, დღევანდელი მდგომარეობით, უკვე 32 საერთაშორისო გარემოსდაცვითი გლობალური და რეგიონული ხელშეკრულების (კონვენცია, ოქმი, შეთანხმება) მხარე ქვეყანას წარმოადგენს.

მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი ხელშეკრულებები, რომელთა მხარეც არის საქართველო

#	ტიპი	დასახელება	მიღების ადგილი და თარიღი	რატიფიცირება (Ra) / შეერთება (Ac)	ძალაში შესვლა (საქართველო)
1	კონვენცია	შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენცია	ბუქარესტი 1992 წ.	1993 წ. (Ra)	1994 წ.
1.1	ოქმი	შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენციის ოქმი შავი ზღვის	ბუქარესტი 1992 წ.	2009 წ. (Ra)	ოქმი ძალაში არ არის

		ბიომრავალფეროვნებისა და ლანდშაფტების შენარჩუნების შესახებ			
1.2	ოქმი	ხმელეთზე განლაგებული წყაროებისა და საქმიანობებით გამოწვეული შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის ოქმი	ბუქარესტი 1992 წ.	2009 წ. (Ra)	ოქმი ძალაში არ არის
1.3	ოქმი	შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენციის ოქმი დამპინგით გამოწვეული შავი ზღვის გარემოს დაბინძურებისაგან დაცვის შესახებ	ბუქარესტი 1992 წ.	1993 წ. (Ra)	1993 წ.
1.4	ოქმი	შავი ზღვის დაბინძურებისაგან დაცვის კონვენციის ოქმი ავარიულ შემთხვევებში შავი ზღვის გარემოს ნავთობითა და სხვა სახიფათო ნივთიერებებით დაბინძურების თავიდან აცილების მიზნით თანამშრომლობის შესახებ	ბუქარესტი 1992 წ.	1993 წ. (Ra)	1994 წ.
2	კონვენცია	კონვენცია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შესახებ	რიო-დე-ჟანეირო 1992 წ.	1994 წ. (c)	1994 წ.
2.1	ოქმი	ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონვენციის ბიოუსაფრთხოების კარტახენას ოქმი	კარტახენა 2000 წ	2008 წ. (c)	2009 წ.
3	კონვენცია	გაეროს კლიმატის ცვლილების ჩარჩო კონვენცია	ნიუ-იორკი 1992 წ.	1994 წ. (c)	1994 წ.
3.1	ოქმი	კიოტოს ოქმი	კიოტო 1997 წ.	1999 წ. (c)	2005 წ.
4	კონვენცია	ოზონის შრის დაცვის შესახებ (ვენის) კონვენცია	ვენა 1985 წ.	1995 წ. (c)	1996 წ.
4.1	ოქმი	(მონრეალის) ოქმი ოზონის შრის დამშლელ ნივთიერებათა შესახებ	მონრეალი 1987 წ.	1995 წ. (c)	1997 წ.
5	კონვენცია	კონვენცია გადაშენების პირას მყოფი ველური ფაუნისა და ფლორის სახეობებით საერთაშორისო ვაჭრობის შესახებ (CIT S)	ვაშინგტონი 1973 წ.	12 აგვისტო, 1996 წ. (c)	12 დეკემბერი, 1996 წ.

6	კონვენცია	კონვენცია საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი, განსაკუთრებით წყლის ფრინველთა საბინადროდ ვარგისი ტერიტორიების შესახებ	ქ. რამსარი 1971 წ.	1996 წ. (c)	1997 წ.
7	კონვენცია	შორ მანძილებზე ჰაერის ტრანსსასაზღვრო დაბინძურების კონვენცია	ჟენევა 1979 წ	1999 წ. (c)	1999 წ.
7.1	ოქმი	შორ მანძილებზე ჰაერის ტრანსსასაზღვრო დაბინძურების კონვენციის ოქმი ევროპაში ჰაერის დამბინძურებლების შორ მანძილებზე გავრცელების მონიტორინგისა და შეფასების ერთობლივი პროგრამის () გრძელვადიანი დაფინანსების შესახებ	ჟენევა 1984 წ.	2012 წ. (c)	2013 წ.
8	კონვენცია	კონვენცია სახიფათო ნარჩენების ტრანსსასაზღვრო გადაზიდვისა და განთავსების შესახებ	ბაზელი 1989 წ	1999 წ. (c)	1999 წ.
9	კონვენცია	გაეროს კონვენცია გაუდაზნოების წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ	პარიზი 1994 წ.	1999 წ (Ra)	1999 წ.
10	კონვენცია	კონვენცია ველური ცხოველების მიგრირებად სახეობათა დაცვის შესახებ	ბონი 1979 წ.	2000 წ. (c)	2000 წ.
10.1	შეთანხმება	შეთანხმება შავი ზღვის, ხმელთაშუა ზღვისა და მიმდებარე ატლანტის ოკეანის მცირე ვეშაპისებრთა დაცვის შესახებ	მონაკო 1996 წ.	2001 წ. (Ra)	2001 წ.
10.2	შეთანხმება	შეთანხმება აფრიკა-ევრაზიის მიგრირებადი წყლის ფრინველთა დაცვის შესახებ	ჰააგა 1999 წ.	2001 წ. (Ra)	2001 წ.
10.3	შეთანხმება	შეთანხმება ევროპის ღამურების პოპულაციების დაცვის შესახებ	ლონდონი 1991 წ.	2001 წ. (Ra)	2002 წ.
11	კონვენცია	კონვენცია გარემოსდაცვით საკითხებთან დაკავშირებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, გადაწყვეტილების მიღების პროცესში	ორჰუსი 1998 წ.	2000 წ. (Ra)	2001 წ.

		საზოგადოების მონაწილეობის და ამ სფეროში მართლმსაჯულების საკითხებზე ხელმისაწვდომობის შესახებ (ორჰუსის კონვენცია)			
	კონვენციის	გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმების (გმო) შესახებ	ქ. ალმაატა 2005 წ.	18 სექტემბერი 2015 წ. (Ra)	4 თებერვალი, 2016 წ.
12	კონვენცია	გაეროს კონვენცია მდგრადი ორგანული დამბინძურებლების შესახებ (s)	ქ. სტოკჰოლმი 2001 წ.	11 აპრილი, 2006 წ. (Ra)	2 იანვარი, 2007 წ.
13	კონვენცია	როტერდამის კონვენცია ცალკეული საშიში ქიმიური ნივთიერებებითა და პესტიციდებით საერთაშორისო ვაჭრობის სფეროში წინასწარი დასაბუთებული თანხმობის პროცედურის შესახებ	როტერდამი 1998 წ.	2006 წ. (c)	2007 წ.
14	კონვენცია	ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის კონვენცია	ბერნი 1979 წ.	2008 წ. (c)	2010 წ.
15	კონვენცია	ევროპის ლანდშაფტური კონვენცია	ფლორენცია 2000 წ.	2010 წ. (Ra)	2011 წ.
16	შეთანხმება	შეთანხმება საქართველოს რესპუბლიკისა და ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს „ბირთვული იარაღის გაუზრცელებლობის შესახებ ხელშეკრულებასთან დაკავშირებით გარატიების გამოყენების თაობაზე“	ვენა 1997 წ.	2003 წ. (Ra)	2003 წ.
16.1	შეთანხმების დამატებითი ოქმი	საქართველოს რესპუბლიკისა და ატომური ენერჯის საერთაშორისო სააგენტოს „ბირთვული იარაღის გაუზრცელებლობის შესახებ ხელშეკრულებასთან დაკავშირებით გარატიების გამოყენების თაობაზე შეთანხმების დამატებითი ოქმი	ვენა 1997 წ.	2003 წ. (Ra)	2003 წ.
17	კონვენცია	კონვენცია ბირთვული ნივთიერებების ფიზიკური დაცვის შესახებ	ვენა და ნიუ-იორკი 1980 წ.	2006 წ. (c)	2007 წ.

18	კონვენცია	გაერთიანებული კონვენცია გამოყენებულ საწვავთან მოპყრობის უსაფრთხოებისა და რადიოაქტიურ ნარჩენებთან მოპყრობის უსაფრთხოების შესახებ	ვენა 1997 წ.	2009 წ. (c)	2009 წ.
19	კონვენცია	კონვენცია ბირთვული ავარიის შემთხვევაში ადრეული შეტყობინების შესახებ	ვენა 1986 წ.	2010 წ. (c)	2010 წ.

მოცემული ხელშეკრულებების ფარგლებში განხორციელებული საერთაშორისო თანამშრომლობის შედეგად საქართველომ საგრძნობლად გაზარდა შესაძლებლობები, რაც გამოიხატა შემდეგში: ეროვნული გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის მოწესრიგება, გარემოსდაცვითი ქმედებების განსახორციელებლად სათანადო მექანიზმების შემუშავება, თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა, სხვადასხვა სახის ექსპერტული და დონორული დახმარება, ქართველი ექსპერტების კვალიფიკაციის ამაღლება და სხვა.

გარდა ამისა, ზემოაღნიშნული ხელშეკრულებების ფარგლებში საქართველოს მიერ უკვე განხორციელებული და დაგეგმილი ქმედებები ხელს შეუწყობს იმ ვალდებულებების შესრულებას, რაც მოცემულია ჩვენი ქვეყნისთვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს დოკუმენტში - ევროკავშირისა და საქართველოს შორის გაფორმებულ ასოცირების ხელშეკრულებაში.

5.5. საქართველო-ევროკავშირის შორის გაფორმებული ასოცირების შესახებ შეთანხმება

2014 წელს ხელი მოეწერა საქართველო-ევროკავშირის შორის ასოცირების შესახებ შეთანხმებას. აღნიშნულ შეთანხმებაში გარემოს დაცვას დიდი ყურადღება ექცევა - გარემოსდაცვითი ვალდებულებების ჩამონათვალი ერთ-ერთი ყველაზე მოცულობითია სექტორულ მიმართულებებს შორის. ძირითადი გარემოსდაცვითი ვალდებულებები შეთანხმების 3 თავშია წარმოდგენილი. პირველი ეს არის “გარემოს დაცვის თავი”, რომელიც შვიდ დარგობრივ მიმართულებას მოიცავს:

- გარემოსდაცვითი მმართველობა;
- ჰაერის ხარისხი;
- წყლის ხარისხი;
- ნარჩენების მართვა;

- ბუნების დაცვა;
- სამრეწველო დაბინძურება და სამრეწველო საფრთხეები;
- ქიმიური ნივთიერებების მართვა.

ცალკე თავი ეძღვნება კლიმატის ცვლილებას.

ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ (DCFTA) შეთანხმების თავი “ვაჭრობა და მდგრადი განვითარება” ფარავს 4 დამატებით მიმართულებას, როგორებიცაა:

- მრავალმხრივი გარემოსდაცვითი შეთანხმებები;
- ბიომრავალფეროვნება;
- ტყის მდგრადი მართვა და ხე-ტყის ნაწარმით ვაჭრობა;
- თევზის პროდუქციით ვაჭრობა.

ნაკისრი გარემოსდაცვითი ვალდებულებების შესრულების ვადები 2-დან 15 წლამდე მერყეობს.

ზემოთ ჩამოთვლილი ვალდებულებების კომპლექსურობიდან გამომდინარე, გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრომ უპირველეს ამოცანად კოორდინაციის მოქნილი და ეფექტური მექანიზმების ჩამოყალიბება დაისახა. ევროკავშირის ხელშეწყობით მომზადდა საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმების განხორციელების, DCFTA-ის ჩათვლით საგზაო რუკა, რაც მოიცავს განსახორციელებელი რეფორმებისა და საკანონმდებლო ჰარმონიზაციის გეგმას. საგზაო რუკა წარმოადგენს ევროკავშირთან გარემოს დაცვის კუთხით ჰარმონიზაციის პროცესის მთავარ სახელმძღვანელო დოკუმენტს თანმიმდევრულად განსაზღვრული ქმედებებითა და კონკრეტული ვალდებულებების შესასრულებლად გაწერილი ვადებით.

აღსანიშნავია, რომ ორჰუსის კონვენციის პრინციპები სრულად არის ასახული საქართველო-ევროკავშირის შორის გაფორმებულ ასოცირების შესახებ შეთანხმებაში, რაც ხაზს უსვამს ორჰუსის კონვენციის მნიშვნელობას გარემოს დაცვის სფეროში, კერძოდ, გარემოსდაცვით მმართველობაში.

5.6. ორჭუსის კონვენციის ძირითადი პრინციპები

ორჭუსის კონვენცია, მასში მოცემული დებულებების საფუძველზე, მოუწოდებს მთავრობებს, რომ გაატარონ ისეთი პოლიტიკა, შექმნან ისეთი საკანონმდებლო ჩარჩო და შეიმუშაონ ისეთი მექანიზმები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ ყველა დაინტერესებულ მხარეს, მათ შორის, საზოგადოებას, რომ მიიღონ დროული და ზუსტი გარემოსდაცვითი ინფორმაცია და ყოველგვარი დაბრკოლების გარეშე შეძლონ გარემოსთან დაკავშირებულ საკითხებზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მონაწილეობა. უფრო მეტიც, იმ შემთხვევაში თუ დაირღვა მათთვის მინიჭებული ეს უფლებები, ქვეყნების მთავრობებმა უნდა შექმნან ისეთი მექანიზმები, რომ საზოგადოებას შეძლებისდაგვარად მარტივად მიუწვდებოდეს ხელი მართლმსაჯულებაზე.

ორჭუსის კონვენცია:

- მიღებულია 1998 (ორჭუსი, დანია)
- საქართველომ რატიფიცირება მოახდინა 2000 წელს
- ძალაში შევიდა 2001
- ხელმომწერი 39 (მათ შორის ევროკავშირი)
- მხარე 46 (მათ შორის ევროკავშირი)

კონვენციას აქვს ოქმი „დამზინძურებელთა გარემოში გაშვებისა და მათი გადატანის ეროვნული რეესტრის შესახებ“ (PRTRs):

- მიღებულია 2003 (კიევი, უკრაინა)
- ძალაში შევიდა 2009
- ხელმომწერი 38 (მათ შორის ევროკავშირი)
- მხარე 33 (მათ შორის ევროკავშირი)
- მოიცავს 86 ნივთიერებას და საქმიანობის 64 სფეროს ჰაერში, წყალსა და ნიადაგში
- საქართველო მიერ არ არის რატიფიცირებული.

ოქმის მიზანია უზრუნველყოს ინფორმაციის საზოგადოებისათვის ხელმისაწვდომობა დამზინძურებელთა გარემოში გაშვებისა და მათი გადატანის შესახებ ეროვნული

რეესტრების შექმნის გზით, რაც ხელს შეუწყობს როგორც საზოგადოების მონაწილეობას გარემოსთან დაკავშირებულ საკითხებზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, ასევე გარემოს დაბინძურების თავიდან აცილებასა და შემცირებას.

კონვენციას აქვს ცვლილება გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზმების (გმო) შესახებ

- მიღებულია 2005 (ალმა-ათა, ყაზახეთი)
- ძალაში არ არის
- ეხება გმო-ს საბაზრო ქსელში განთავსებას და გარემოში განზრახ ინტროდუქციას
- საქართველომ ცვლილების რატიფიცირება მოახდინა 2015 წლის ოქტომბერში.

აღნიშნული ცვლილების მიზანია, რომ ხელი შეეწყოს საზოგადოებას, მონაწილეობა მიიღოს იმ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში, რომელიც ეხება გმო-ს გარემოში განზრახ ინტროდუქციასა და საბაზრო ქსელში განთავსებას. საზოგადოება უნდა ფლობდეს სათანადო ინფორმაციას და ჰქონდეს აღნიშნულ საკითხებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ადექვატური აზრის გამოთქმის საშუალება. ეს, თავის მხრივ, აძლევს მოსახლეობას არჩევანის გაკეთების საშუალებას.

5.6.1. ორჰუსის კონვენციის I პრინციპი: გარემოსდაცვით ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა

ადამიანის ეკოლოგიური უფლებების ერთ-ერთ ძირითად პრინციპს გარემოსდაცვით ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა წარმოადგენს.

ორჰუსის კონვენციის თანახმად:

„გარემოსდაცვითი ინფორმაცია“ გულისხმობს წერილობითი, აუდიოვიზუალური, ელექტრონული ან ნებისმიერი სხვა მატერიალური ფორმით მიწოდებულ ყველა ინფორმაციას ისეთ საკითხებზე, როგორცაა:

ა) გარემოს შემადგენელი ისეთი ელემენტების მდგომარეობა, როგორც არის ჰაერი და ატმოსფერო, წყალი, ნიადაგი, მიწა ლანდშაფტი და ბუნებრივი ობიექტები; ბიოლოგიური მრავალფეროვნება და მისი კომპონენტები, გენეტიკურად მოდიფიცირებული ორგანიზაციები და ამ ელემენტების ურთიერთმოქმედება;

ბ) ისეთი ფაქტორები, როგორცაა ნივთიერებები, ენერგია, ხმაური და რადიაცია, მოქმედებები და ღონისძიებები, აგრეთვე ადმინისტრაციული ღონისძიებები, შეთანხმებები

გარემოს დაცვის სფეროში, პოლიტიკა, კანონმდებლობა, გეგმები და პროგრამები, რომლებიც გავლენას ახდენს ან სავარაუდოა, რომ მოახდენს ზემოთ ა) ქვეპარაგრაფში ჩამოთვლილ გარემოს შემადგენელ ელემენტებზე, ხარჯმოგება და სხვა ეკონომიკური ანალიზები და მოსაზრებები, რომლებსაც იყენებენ გარემოს დაცვასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღებისას;

გ) ადამიანის ჯანმრთელობის მდგომარეობა და უსაფრთხოება; მისი ცხოვრების პირობების, კულტურული ობიექტების და შენობა-ნაგებობების მდგომარეობა, იმდენად, რამდენადაც მათზე ზეგავლენას ახდენს ან შესაძლოა მოახდენს გარემოს შემადგენელი ელემენტების მდგომარეობა ან ამ ელემენტების მეშვეობით ზემოთ ბ) ქვეპარაგრაფში მითითებული ფაქტორები, ქმედებები ან ღონისძიებები;

ინფორმაცია საზოგადოებას უნდა მიეწოდოს დაუყოვნებლივ. უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში ეს ვალდებულება უფრო მკაცრია, ვიდრე ამას ითხოვს ორჰუსის კონვენცია. კერძოდ, ორჰუსის კონვენციის თანახმად, ინფორმაცია გაიცემა არაუგვიანეს ერთი თვისა, ხოლო საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, დაუყოვნებლივ ან არაუგვიანეს ათი დღისა. ამასთან, ინფორმაცია უნდა გაიცეს მოთხოვნილი ფორმით (შესაძლებელია გაიცეს სხვა უკვე არსებული ფორმითაც, რასაც უნდა ახლდეს საფუძვლიანი დასაბუთება, თუ რატომ არ გაიცემა მოთხოვნილი ფორმით) და საზოგადოების მხრიდან რაიმე ინტერესის განცხადების გარეშე;

თუ გვიანდება ინფორმაციის გაცემა, შუალედური პასუხი უნდა ეცნობოს განმცხადებელს არგუმენტირებული დასაბუთებით;

თუ ხელისუფლების ორგანოს არ გააჩნია მოთხოვნილი გარემოსდაცვითი ინფორმაცია, მან უნდა შეატყობინოს მომთხოვნ მხარეს ხელისუფლების იმ ორგანოს შესახებ, რომელსაც გააჩნია ასეთი ინფორმაცია ან თვითონ გადასცეს ამ მოთხოვნას ასეთ ორგანოს და ამის შესახებ შეატყობინებს მომთხოვნ მხარეს;

გარემოსდაცვითი ინფორმაციის მიწოდება შესაძლოა უარყოფილ იქნეს (არგუმენტირებული დასაბუთებით), თუ: ხელისუფლების ორგანო არ ფლობს მოთხოვნილ ინფორმაციას; ან მოთხოვნა სრულიად უსაფუძვლოა და/ან ზედმეტად ზოგადია; ან მოთხოვნა ეხება მასალას, რომელიც მომზადების ეტაპზეა. ასევე, თუ მისი განცხადება ნეგატიურ ზემოქმედებას მოახდენს ხელისუფლების ორგანოების სამუშაო პროცედურების კონფიდენციალურობაზე; საერთაშორისო ურთიერთობებზე, ეროვნულ თავდაცვაზე ან სახელმწიფო უსაფრთხოებაზე;

სამრეწველო, კომერციული და პირადი მონაცემების ინფორმაციის კონფიდენციალურობაზე; ინტელექტუალური საკუთრების უფლებაზე; მესამე მხარის ინტერესებზე; გარემოზე, რომელსაც ეს ინფორმაცია ეხება, მაგალითად იშვიათი სახეობების გამრავლების ადგილები;

კონფიდენციალური ინფორმაცია უნდა გამოიყოს დოკუმენტიდან და ამ ფორმით უნდა გადაეცეს მომთხოვნ პირს;

ხელისუფლების ორგანოები უნდა ფლობდნენ და აახლებდნენ მათ ფუნქციებთან დაკავშირებულ გარემოსდაცვით ინფორმაციას და ავრცელებდნენ მას.

5.6.2. ორჰუსის კონვენციის II პრინციპი: გარემოსთან დაკავშირებულ საკითხებზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობა

ადამიანის ეკოლოგიურ უფლებებში ასევე გათვალისწინებულია საზოგადოების მონაწილეობის უზრუნველყოფა გარემოსთან დაკავშირებულ საკითხებზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში.

ნათელია, რომ გარემოსდაცვითი პრობლემების ეფექტიანი გადაწყვეტილებების მისაღებად არ არის საკმარისი მხოლოდ ექსპერტებისა და პოლიტიკური ელიტის მონაწილეობა. გარემოსდაცვითი საკითხები უკეთ იმართება, როდესაც მასში სათანადოდ არის ჩართული ყველა დაინტერესებული მხარე. საზოგადოებას შეუძლია გარკვეული როლი შეასრულოს გარემოს დაცვის სფეროში. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საზოგადოების დროული ინფორმირებულობა დაგეგმილი საქმიანობის შესახებ და მისი ჩართულობა, რაც თავიდან აცილებს იმ სავარაუდო კონფლიქტს, რომელიც შესაძლებელია წარმოიშვას უშუალოდ საქმიანობის განხორციელების დროს, თუ დაგეგმილი საქმიანობის თაობაზე საზოგადოება არ არის წინასწარ ინფორმირებული ან, უფრო მეტიც, არ ეთანხმება საქმიანობის ასეთი გზით განხორციელებას. სწორედ საქმიანობის წარმატებით განსახორციელებლად, წამყვანი საფინანსო ინსტიტუტები, რომლებიც გვევლინებიან მსხვილი პროექტების სპონსორებად, დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ ისეთი პოლიტიკის გატარებას, სადაც გათვალისწინებულია საზოგადოების ჩართვა მათ მიერ დაფინანსებულ პროექტებსა და პროგრამებში.

ზოგადად, საზოგადოების ჩართვას გადაწყვეტილების მიღების პროცესში აუცილებელია, ერთი მხრივ იმიტომ, რომ ეს არის საჯარო დაწესებულებების ვალდებულება, ვინაიდან მათ ფუნქციას საზოგადოების „მომსახურება“ წარმოადგენს. მეორე მხრივ, კი გარემოზე ზრუნვა და მისი მოფრთხილება თითოეული მოქალაქის ვალია. ამასთან, საზოგადოების მონაწილეობა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში იძლევა იმ ინფორმაციისა და გამოცდილების გაზიარების საშუალებას, რაც შესაძლებელია საჯარო სექტორისთვის არ იყოს სათანადოდ ცნობილი. შესაბამისად, ეს ხელს უწყობს უკეთესი გადაწყვეტილების მიღებას. გარდა ამისა, საზოგადოების ჩართვა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში იწვევს ნდობის ფაქტორის ჩამოყალიბებას საჯარო სექტორსა და საზოგადოებას შორის, რაც უმნიშვნელოვანესია ქვეყნების დემოკრატიული განვითარებისთვის.

ასევე მნიშვნელოვანია, რომ საზოგადოების მონაწილეობა უზრუნველყოფილი იყოს ადრეულ ეტაპზე, როდესაც ვარიანტები ღიაა. საქმიანობასთან დაკავშირებით საზოგადოებას უნდა ჰქონდეს წინადადებებისა და კომენტარების წარდგენის შესაძლებლობა, რაც მაქსიმალურად უნდა იყოს გათვალისწინებული. ბუნებრივია, რომ ვერ მოხდეს ყველა კომენტარის გათვალისწინება, მაგრამ ამ შემთხვევაში საზოგადოებას უნდა მიეწოდოს არგუმენტირებული დასაბუთება, თუ რატომ არ მოხდა მისი კომენტარის გათვალისწინება.

5.6.3. ორჰუსის კონვენციის III პრინციპი: მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობა

თუ დაირღვა ზემოხსენებული ორი პრინციპი, საზოგადოებას ადვილად უნდა მიუწვდებოდეს ხელი მართლმსაჯულებაზე. ეს გულისხმობს შესაბამისი, კეთილსინდისიერი, სამართლიანი, დროული და არა უკიდურესად ძვირადღირებული მექანიზმების შემუშავებას, რათა მიღწეულ იქნას მართლმსაჯულებასთან დაკავშირებული ფინანსური და სხვა სახის დაბრკოლების გადალახვა ან შემცირება.

მართლმსაჯულებაზე ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებით ორჰუსის კონვენციის ერთ-ერთ ორგანოს წარმოადგენს “შესრულების კომიტეტი”, რომელიც დაკომპლექტებულია იურისტებისგან. აღნიშნული კომიტეტი განიხილავს კონვენციის მხარე ქვეყნების, საზოგადოების და თავად კონვენციის სამდივნოს მიერ წარდგენილ ე.წ. შეტყობინებებს (სარჩელებს) ორჰუსის კონვენციის დებულებების დარღვევის თაობაზე. შეტყობინებების განხილვის შედეგად „შესრულების კომიტეტს“ გამოაქვს დასკვნა რეკომენდაციებთან ერთად წარდგენილ დარღვევებთან დაკავშირებით.

ორჰუსის კონვენციის “შესრულების კომიტეტის” 2004-2013 წწ მონაცემების თანახმად, 85 შეტყობინებიდან 83 შესულია საზოგადოების მხრიდან. ამასთან, დინამიკა გვიჩვენებს, რომ გაზრდილია საჩივრების რაოდენობა. ასევე, მათი უმეტესობა ეხება გარემოსდაცვით საკითხებზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობის დარღვევას.

შეკითხვა:

რა შეიძლება იყოს „შესრულების კომიტეტში“ შესული შეტყობინებების (საჩივრების) რაოდენობის გაზრდის მიზეზი?

5.7. კრიტიკა და გამოწვევები

არგუმენტების და ფაქტების მიუხედავად, მაინც არსებობს კრიტიკა იმის თაობაზე, თუ:

- რა საჭიროა საზოგადოებისთვის ამდენი ინფორმაციის მიღება?
- რატომ უნდა მიიღოს მონაწილეობა საზოგადოებამ ან სხვა მხარეებმა, როდესაც საბოლოო გადაწყვეტილების მიმღები მაინც მთავრობაა?
- ვინ, რატომ, როგორ და რა სტადიაზე უნდა მიიღოს მონაწილეობა?
- რას ნიშნავს “უკეთესი” გადაწყვეტილება?
- რას ვთვლით “უკეთეს” გარემოდ?

ზოგადად, თუნდაც ადმინისტრაციული და ორგანიზაციული კუთხით, მარტივი არ არის ყველა დაინტერესებული მხარის ჩართვა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში და იმ ქმედებების განხორციელება, რაც ამ პროცესს უკავშირდება. ასევე, რაც მეტია მონაწილე მხარე და მეტად არის განსხვავებული მათი ღირებულებები და მიზნები, რთულია კონსენსუსის მიღწევა.

მაგრამ როდესაც ვსაუბრობთ გარემოზე და მის დაცვაზე, მოცემული კრიტიკა გარკვეულწილად შეუსაბამო ხდება. ნათელია, რომ გარემოს დაცვა არის ურთიერთთანამშრომლობის პროცესი, რაც მოითხოვს თანამშრომლობას ყველა სექტორსა და ჯგუფს შორის. ეს გულისხმობს დაინტერესებული მხარეების ჩართულობას და ყველა მონაწილე მხარის ინტერესების გათვალისწინებას. თითოეული მოქალაქე ვალდებულია, დაიცვას და გააუმჯობესოს გარემო ახლანდელი და მომავალი თაობების საკეთილდღეოდ. ხოლო ყოველივე ამისთვის საჭიროა ფლობდეს სათანადო ინფორმაციას და მონაწილეობდეს გადაწყვეტილების მიღების პროცესში უკეთესი გადაწყვეტილების მისაღებად.

5.8. დასკვნა

გარემოს დაცვა უმნიშვნელოვანესია ადამიანის კეთილდღეობისა და მისი უფლებების, მათ შორის სიცოცხლის უფლების დაცვისთვის. ყოველ ადამიანს აქვს მისი ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის შესაბამის გარემოში სიცოცხლის უფლება, ყველას უნდა ჰქონდეს ინფორმაცია მისი გარემომცველი სამყაროს შესახებ და დაინტერესებულ მხარეებს უნდა ჰქონდეთ მონაწილეობის მიღების საშუალება იმ საკითხებთან დაკავშირებით გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, რაც გარემოსთან არის დაკავშირებული.

სწორედ ორჰუსის კონვენცია წარმოადგენს იმ საერთაშორისო ინსტრუმენტს გაეროს ევროპის ეკონომიკური კომისიის რეგიონის მასშტაბით, რაც პირდაპირ ეხმაურება ადამიანის ეკოლოგიური უფლებების დაცვას, მოუწოდებს რა ქვეყნების მთავრობებს ამ მიმართულებით შესაბამისი პოლიტიკის შემუშავებისა და მექანიზმების ჩამოყალიბებისკენ.

დემოკრატიის განვითარებასთან ერთად, ექსპერტები და ხელისუფლების წარმომადგენლები მიხვდნენ, თუ რა მნიშვნელობა აქვს და რამდენად ეფექტურია საზოგადოების მონაწილეობა გონივრული გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების მისაღებად. თავისი პრინციპებიდან გამომდინარე, ორჰუსის კონვენციას თანამედროვე საზოგადოება უწოდებს „დემოკრატიულ“ კონვენციას გარემოს დარგში.

ამ მიმართულებით, ზემოაღნიშნული ქმედებების გარდა, აღსანიშნავია ორჰუსის კონვენციის ეროვნული ანგარიშების მომზადების პროცესი, რომლებიც 3 წელიწადში ერთხელ მზადდება. აღნიშნული ითხოვს საზოგადოების სრულ ჩართულობას სახელმწიფო ინსტიტუტების მიერ მომზადებულ ანგარიშებში ყველა იმ პროცედურის ჩათვლით, რასაც ორჰუსის კონვენცია ითვალისწინებს. უფრო მეტიც, ორჰუსის კონვენცია საზოგადოებას აძლევს უფლებას, მოამზადოს ალტერნატიული ანგარიში და წარუდგინოს კონვენციის სამდივნოს.

ზოგადად, გარემოსთან დაკავშირებულ ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოების მონაწილეობა მნიშვნელოვანია, ვინაიდან ეს წარმოადგენს:

- საჯარო დაწესებულებების ვალდებულებას - საზოგადოებას მიაწოდოს გარემოსდაცვითი ინფორმაცია და ჩართოს გარემოსთან დაკავშირებულ საკითხებზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში;

- ადამიანის უფლებას - მიიღოს გარემოსდაცვითი ინფორმაცია და მონაწილეობა მიიღოს გარემოსთან დაკავშირებულ საკითხებზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესში;
- საზოგადოების თითოეული წევრის მოვალეობას - დაიცვას და გაუფრთხილდეს მის გარემომცველ სამყაროს, რისთვისაც შესაბამისი ინფორმაციის ფლობა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში მონაწილეობა აუცილებელია;
- პრობლემების ეფექტურად გადაჭრის და გონივრული გადაწყვეტილების მიღების საშუალებას - გარემოსდაცვითი პრობლემების გადაჭრა რთულია მხოლოდ მთავრობის მიერ და მხოლოდ ურთიერთთანამშრომლობით არის შესაძლებელი ამის მიღწევა;
- მოსალოდნელი კონფლიქტის თავიდან აცილებას სახვადასხვა ჯგუფებს შორის, ვინაიდან ყველას ეძლევა საკუთარი აზრის გამოხატვის საშუალება ადრეულ ეტაპზე.

ასევე:

- საქმიანობის განხორციელებისთვის ზოგავს დროს, დამატებით ფინანსებსა და რესურსს;
- ზრდის გამჭვირვალობას;
- ხელს უწყობს ნდობის ჩამოყალიბებას და პასუხისმგებლობის ამაღლებას მთავრობას, ინვესტორსა და საზოგადოებას შორის;
- მეტად ინფორმირებული და გარემოსდაცვით საკითხებსა და მისი უფლება- მოვალეობების შესახებ გაცნობიერებული საზოგადოება, ასევე გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ჩართულობა, ამცირებს საფრთხეს, რომ ის არ მოექცეს არაკეთილსინდისიერი ინვესტორის გავლენის ქვეშ, რომელმაც, „მომხიბლავი“ დაპირების შედეგად, შესაძლოა, გარემოზე ზიანის მიყენებაში საზოგადოება თანამონაწილედ გაიხადოს.

თანამშრომლობის პროცესი უნდა დაეხმაროს მონაწილეებს, რომ გააცნობიერონ: ისინი არ არიან ერთმანეთის ბარიერები, ისინი არიან პარტნიორები.

5.9. კითხვები

- რისთვის არის მნიშვნელოვანი ორჰუსის კონვენცია?
- რატომ არის მნიშვნელოვანი გარემოსდაცვითი საკითხების სათანადოდ და კვალიფიციურად გაშუქება?
- საბოლოოდ რა შედეგზე გავდივართ?

მასმედიის როლი
სახეობების
კონსერვაციაში

გარემოსდაცვითი ჟურნალისტიკის როლი ბუნების კონსერვაციის სფეროში

დასავლეთ ევროპაში, კერძოდ კი გერმანიაში, გარემოსდაცვითი ჟურნალისტიკა ინდუსტრიული რევოლუციის შემდეგ გახდა აქტუალური. ერთ-ერთი აქტიური ამ მხრივ გერმანული *Spiegel* იყო, რომლის ყდაზეც 1961 წელს ასეთი სტატია გამოქვეყნდა: *“სმოვი ქალაქებში.”* 2004 წლის სექტემბერს, ჟურნალმა *National Geographic* მთლიანი ნომერი მიუძღვნა კლიმატის ცვლილებას. ჟურნალის ყდაზე მთავარი ჰედლაინს ასეთი იყო: *Global Warning [გლობალური განგაში]* ამ ნომერში ათზე მეტი სტატია იყო დაწერილი კლიმატის ცვლილებაზე, რომელიც კონკრეტულად ასახავდა სახეობებზე კლიმატის ცვლილების გავლენას, ყინულის დნობას, ზღვების და ოკეანეების დონის მომატებას და პლანეტაზე მიმდინარე სხვა ცვლილებებს დეტალურად აღწერდა.

ჟურნალის ამ ნომრის რედაქტორის სვეტიც კლიმატის ცვლილების თემას ეძღვნებოდა. *“დღეს ამაზე რომ არ დაგვეწერა, ხვალ სარკეში რომ ჩავიხედავდი, მკითხველის წინაშე ჩემი თავის შემრცხვებოდა”*, - აცხადებდა რედაქტორი ბილ ალენი სარედაქციო წერილში.

გარემოსდაცვითი საგამომიებო ჟურნალისტიკა და ინფორმაციის მოძიების გზები

საქართველოს საჯარო უწყებებს გარემოსდაცვითი ან რესურსების/ლიცენზირების/გაცემული ლიცენზიების შესახებ ინფორმაციის დამუშავებული სახით თავიანთ ოფიციალურ ვებ-გვერდებზე განთავსების პრაქტიკა ჯერ-ჯერობით არ აქვთ. ინფორმაცია, მაგალითად, გაცემული ლიცენზიების და მათი მფლობელი კომპანიების შესახებ საჯაროდ ხელმისაწვდომი არაა. ასეთი ინფორმაციის მოპოვებისთვის აუცილებელია მისი გამოთხოვნა **გარემოს ეროვნული სააგენტოსგან**, რომელიც, როგორც ბუნებრივი რესურსების სფეროში ლიცენზიების გამცემი ორგანო, ფლობს ამაზე სრულ ინფორმაციას.

გარემოს ეროვნული სააგენტო არის საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს საქვეუწყებო დაწესებულება, რომელიც გასცემს ბუნებრივი რესურსების მოპოვების ლიცენზიებს, ახორციელებს საქართველოს მასშტაბით ჰაერისა და

ბუნებრივი კატასტროფების ზონების მონიტორინგს და შესაბამის შედეგებს აქვეყნებს - ანგარიშების ნახვა მათ ვებ-გვერდზე შეიძლება. ²

საჯაროდ, ვებგვერდზე ასევე არ მოიპოვება ინფორმაცია **გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარამენტზე** - საჯარო უწყებაზე, რომელიც ქვეყანაში ლიცენზიების პირობების შესრულების მონიტორინგს აწარმოებს, ასევე ბუნებრივი რესურსების მოხმარების მონიტორინგს ეწევა. ჯერ-ჯერობით არ არსებობს ვებ-გვერდი, სადაც ინფორმაცია იქნებოდა იმაზე, მაგალითად, თუ რამდენი კომპანია ან პირი დააჯარიმა გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარამენტმა ამა თუ იმ პერიოდში. დაინტერესების შემთხვევაში, ამ ინფორმაციის გამოთხოვნა და მიღება შესაძლებელი იქნება 10 სამუშაო დღის შემდეგ.

გარემოსდაცვითი დანაშაულების გამოძიება საქართველოში

საქართველოში გარემოსდაცვითი დანაშაულების გამოძიება თვეობით ან წლობით გრძელდება. ლიცენზიანტების თქმით, ხშირად სამინისტროს წარმომადგენლების მიერ შედგენილი აქტები უზუსტობებს შეიცავს, იურიდიულად გაუმართავია. ლიცენზიანტების ნაწილი აქტებს ასაჩივრებს. გარემოსთვის მიყენებული ზიანის ჯარიმის გადახდა კი კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება. ³

სალიცენზიო პირობების შესრულების მდგომარეობის შემოწმებისას, საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტი კომპანიებს სხვადასხვა გარემოსდაცვითი კანონმდებლობის დარღვევისთვის აქტებს უწერს. რადგან გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტროს სისხლის სამართლის დანაშაულების გამოძიების მანდატი არ გააჩნია, აქტებს შემდგომი რეაგირებისთვის საგამოძიებო სტრუქტურებს გადასცემს: პირველ ეტაპზე, ფინანსთა სამინისტროს საგამოძიებო დეპარტამენტის იმ განყოფილებას, რომელიც ყველაზე ახლოსაა დანაშაულის ჩადენის ადგილთან და/ან პროკურატურას. შემდეგ კი საქმე სასამართლოში მიდის.

გამოწერილი სისხლის სამართლის აქტების მსვლელობის შესახებ საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის სამინისტრო ინფორმაციას არ აგროვებს. სამინისტროს ოფიციალური პოზიციით, ისინი ამას იმიტომ არ აკეთებენ, რომ მათ ამას კანონი არ ავალდებულებს.

ლიცენზიანტების ნაწილი, რომელთა მიმართაც აქტებია გამოწერილი, არ ეთანხმება დოკუმენტის შინაარსს და საქმეს სასამართლოში ასაჩივრებს. ლიცენზიანტები ამბობენ, რომ აქტებში სამინისტროს წარმომადგენლები ისეთ ფაქტებს წერენ, რაც ქართული კანონმდებლობით არ ითვლება კანონის დარღვევად და აქტში აღნიშნული ფაქტების დამადასტურებელ ნივთმტკიცებებს (მაგალითად, მოჭრილი ხეების ან გაუწმენდავი ტყეკაფის ამსახველ ფოტოს) ვერ წარმოადგენენ.

სახელმწიფო უწყებების მიერ კომპანიებისთვის “პატიებული” დაბინძურება

2012 წლის 20 მარტს კანონში „გარემოს დაცვის შესახებ“ და „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ შესული ცვლილება დაინტერესებულ პირს თუ კომპანიას საშუალებას აძლევდა გარკვეული კომპენსაციის სანაცვლოდ, წარსულში გარემოს დაცვის სფეროში ჩადენილი დანაშაული საკომპენსაციო ფულით გამოესყიდა⁴.

ამ ცვლილების შემდეგ, საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტრომ სამ კომპანიასთან ხელი მოაწერა შეთანხმებას, რომლის თანახმადაც კომპანიებს აქამდე გარემოსთვის მიყენებული ზიანის სანაცვლოდ, გარკვეული თანხა უნდა გადაეხადათ. წესი ზუსტად არ აღწერდა, თუ როგორ უნდა მომხდარიყო გადასახდელი თანხის დათვლა.

ამ საკანონმდებლო ცვლილებების მიღებამდე, არსებობდა და არც მისი მიღების შემდეგ გაუქმებულა არა ერთი კანონი თუ კანონქვემდებარე აქტი, რომელიც მეწარმისა და სახელმწიფოს ურთიერთობას არეგულირებს ბუნებრივი რესურსების მართვის სფეროში.

შეთანხმება მოხდა სამ საწარმოსთან: „*მანდეულთან*“, „*საქნახშირთან*“ და თურქულ კომპანია „*Polat Yol Yapi Sanayi Ve Ticaret A.S.*“-თან. სამივე კომპანიის უფლებამოსილი წარმომადგენლები ამბობდნენ, რომ მათ არ იცოდნენ, როგორ მიხდა თანხის დათვლა, თუმცა, ამბობდნენ, რომ თანხა ბიუჯეტში გადაიხადეს.

მიმდინარე წლის ოქტომბერში გამოთხოვნილი საჯარო ინფორმაციის თანახმად, საქართველოს ფინანსთა სამინისტრომ ინფორმაცია ამ შეთანხმებების შედეგად გადახდილი თანხის დამადასტურებელი ქვითრების შესახებ არ გასცა.

საფრთხე წითელი ნუსხის სახეობებს

2012 წელს⁵, ენერგეტიკის მაშინდელი მინისტრის, ნიკა გილაურის ხელმოწერილი ბრძანებულების თანახმად, საქართველოში შესაძლებელი გახდა საქართველოს წითელ ნუსხაში შემავალი ზოგი სახეობაზე ნადირობა.

ენერგეტიკის სამინისტრო აცხადებდა, რომ ეს ცვლილებები უცხოელი მონადირე ტურისტების მოსაზიდად დაიწყო. პოტენციურ სანადირო სახეობებს შორის მოექცნენ მურა დათვი და საქართველოში მობინადრე ჯიხვის ორი სახეობა: აღმოსავლეთ კავკასიური და დასავლეთ კავკასიური ჯიხვი.

საკანონმდებლო ცვლილებების მომენტში, ეს სახეობები დათვლილი არ იყო. არ არსებობდა ინფორმაცია, თუ რამდენი ინდივიდი არსებობს საქართველოში, ამათგან რამდენია სატროფეო ინდივიდი, რომელიც მიმზიდველი იქნებოდა მონადირე ტურისტებისთვის. არ არსებობდა განვითარებული ინფრასტრუქტურა და ადამინური რესურსი სამონადირეო ტურიზმის განვითარებისთვის⁶.

არ იყო გათვლილი ამ პრაქტიკის კონსერვაციული საფრთხეებიც. ეს პრაქტიკა ზიანს მიაყენებდა ისედაც გადაშენების პირას მყოფ სახეობებს, რადგან მექანიზმი - წითელ ნუსხის სიაში ყოფნა - აზრს დაკარგავდა.

მსოფლიო კონსერვაციაში მიღწეული წარმატებები

⁴ <http://liberali.ge/articles/view/2878/angarishshi-dakarguli-garemo>

⁵ <http://www.tol.org/client/article/23001-georgia-says-come-kill-our-threatened-species.html>

⁶ <http://liberali.ge/articles/view/2447/qartuli-samonadireo-turizmis-gamotsvevebi->

საქართველოს მთავრობაში ბოლო 5-6 წელს მიმდინარე და ზემოთ აღნიშნული არცთუ ისე სახარბიელო ცვლილებების პარალელურად, მსოფლიოში წარმატებით მიმდინარეობს სახეობების კონსერვაციის არერთი პროექტი.

მიმდინარე წლის 4 სექტემბერს, კონსერვაციონისტებმა გამოაცხადეს, რომ პანდას უკვე აღარ ემუქრება გადაშენება.

პანდამ ბუნების დაცვის საერთაშორისო გაერთიანების [[International Union for Conservation of Nature \(IUCN\)](#)] კატეგორიიდან 'გადაშენების პირას მყოფი' [endangered] 'მოწყვლადის' [vulnerable] კატეგორიაში გადაინაცვლა.

კალიფორნიის შტატში დელფინის ერთ-ერთი სახეობის - ორკის - აკვა-პარკებში გასართობად მოშენება აიკრძალა⁷. ამიერიდან, ამ სახეობის გასართობად მოშენება აღარ მოხდება.

დოკუმენტური ფილმი **The Cove**⁸, რომელმაც 2009 წელს ოსკარი მიიღო, სწორედ ცნობილ ამერიკელ კონსერვაციონისტ რიკ ო'ზარის აჩვენებს მთავარ გმირად. ყოფილი დელფინების მწვრთნელი ო'ზარი ცდილობს იაპონიაში დელფინების ხოცვის და ადგილობრივი გარემოს ვერცხლისწყლით დაბინძურებაზე გვიამბოს.

ფილმი დელფინებს წარმოაჩენს, როგორც ერთ-ერთ ყველაზე ინტელექტუალურ სახეობად, რომლებსც სუიციდის უნარი აქვთ. ო'ზარი ყვება, რომ როდესაც დელფინები სტრესულ გარემოში - ტყვეობასა და ხმაურში - იმყოფებიან, მათ შეუძლიათ სუნთქვის სპეციალური შეკავების უნარის წყალობით, სუნთქვა შეწყვიტონ და თავი მოიკლან.

2016 წლის 15 სექტემბერს ჰააგის სასამართლომ გამოაცხადა, რომ ამიერიდან სისხლის სამართლის საქმეებში გაჩნდება პუნქტი, რომლის თანახმადაც განვითარებად ქვეყნებში

⁷ http://news.nationalgeographic.com/2016/09/california-bans-SeaWorld-orca-breeding-entertainment/?utm_source=Facebook&utm_medium=Social&utm_content=link_fb20160913news-orca&utm_campaign=Content&sf35946720=1

⁸ <http://thecovemovie.com/>

⁹ <https://www.globalwitness.org/en-gb/press-releases/company-executives-could-now-be-tried-land-grabbing-and-environmental-destruction-historic-move-international-criminal-court-prosecutor/>

ბიზნესის წარმოების დროს, მიწის მიტაცება და გარემოს მიმართ ზიანის მიყენება საერთაშორისო სამართალში განიხილება, როგორც სისხლის სამართალდარღვევა და კონკრეტული ადამიანები [კომპანიის უფლებამოსილი წარმომადგენლები/პოლიტიკოსები] იქნებიან პასუხისმგებლები ამისთვის.

ტერმინოლოგიის ლექსიკონი

ბიომრავალფეროვნება - სიცოცხლის მრავალფეროვნება. წარმოადგენს ცოცხალი ორგანიზმების მრავალფეროვნებას, გენებიდან დაწყებული ბიოსფეროთი დამთავრებული. ვიწრო გაგებით ბიომრავალფეროვნება გამოიხატება სამ ძირითად დონეზე: გენეტიკური მრავალფეროვნება; სახეობების მრავალფეროვნება; ეკოსისტემების მრავალფეროვნება.

ანთროპოგენური ზემოქმედება – ადამიანის, საზოგადოების მხრიდან სასიცოცხლო გარემოზე გათვალისწინებული და გაუთვალისწინებელი გარდამქმნელი ზემოქმედება, რასაც უმეტესწილად მოსდევს ეკოლოგიური წონასწორობის დარღვევა და ბუნებრივი რესურსების აღუდგენელი განადგურება.

დაცული ტერიტორიების კატეგორიები - დაცული ტერიტორიების კატეგორიებია: სახელმწიფო ნაკრძალი, ეროვნული პარკი, ბუნების ძეგლი, აღკვეთილი, დაცული ლანდშაფტი, მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია.

საქართველოში დასაშვებია არსებობდეს დაცული ტერიტორიების საერთაშორისო ქსელში ჩართული კატეგორიები – ბიოსფერული რეზერვატი, მსოფლიო მემკვიდრეობის უბანი, საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი ტერიტორია.

აღკვეთილი – შეესატყვისება ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (I C) დაცული ტერიტორიების IV კატეგორიას – ჰაბიტატების /სახეობების მართვის ტერიტორია (habitat/Species management area).

ბიოგეოგრაფიული ერთეულები – ლანდშაფტის, ფლორისა და ფაუნის მიხედვით დარაიონების ერთეულები.

ბიომი – ბიოგეოგრაფიული დარაიონების ერთეული.

ბუნების ძეგლი – შეესატყვისება ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (I C) დაცული ტერიტორიების III კატეგორიას.

დამახასიათებელი პეიზაჟი – სხვადასხვა რეგიონის ბუნებრივი და ისტორიულ- კულტურული ლანდშაფტების ტიპების ვიზუალური იერსახე.

დაცული ლანდშაფტი – შეესატყვისება ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (I C) დაცული ტერიტორიების V კატეგორიას.

დაცული ტერიტორია – ბიოლოგიური მრავალფეროვნების, ბუნებრივი რესურსებისა და ბუნებრივ გარემოში ჩართული კულტურული ფენომენების შესანარჩუნებლად განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახმელეთო ტერიტორიადა (ან) აკვატორია, რომლის დაცვა და მართვა ხორციელდება გრძელვადიან და მყარ სამართლებრივ საფუძველზე.

დაცული ტერიტორიების საერთაშორისო ქსელი – ბიოსფერული რეზერვატების, მსოფლიო მემკვიდრეობის უბნების და საერთაშორისო მნიშვნელობის ჭარბტენიანი ტერიტორიების დაცვის, დაკვირვების, ზრუნვისა და ფინანსური ხელშეწყობის სტატუსის მქონე დაცული ტერიტორიების ქსელები.

დაცული ტერიტორიების სისტემა – დაცული ტერიტორიების სხვადასხვა კატეგორიებისაგან აგებული ქსელი, რომელიც ფუნქციონირებს და იმართება, როგორც ბუნების დაცვისა და მდგრადი განვითარების ერთიანი სისტემა.

ეროვნული პარკი – შეესატყვისება ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (I C) დაცული ტერიტორიების II კატეგორიას.

ვიზიტორი – დაცული ტერიტორიის ადმინისტრაციის პერსონალის გარდა ამ ტერიტორიაზე კანონით განსაზღვრული წესით დაშვებული პირი.

თვითმყოფადი ბუნებრივ-კულტურული გარემო – მრავალფეროვანი, ხელუხლებელი და ნაკლებად სახეშეცვლილი ბუნებრივი გარემო და მისი მრავალსაუკუნოვანი ათვისების შედეგად ჩამოყალიბებული და მასთან შერწყმული ისტორიულ-კულტურული გარემო, რომელიც გამოირჩევა ეკოლოგიური წონასწორობით, მაღალი ესთეტიკური ღირებულებით და რაციონალური სამეურნეო გამოყენებით.

ისტორიულ-კულტურული ლანდშაფტი – ანთროპოგენური წარმოშობის ხანგრძლივი ისტორიული პროცესის ან მისი რომელიმე პერიოდის მატერიალურად ამსახველი ლანდშაფტი, რომელიც გამოირჩევა ეთიკურ-ესთეტიკური და სხვა კულტურული ღირებულებებით.

მანიპულაციები – მეცნიერული კვლევისა და მოვლა-პატრონობის აქტიური ქმედება და საქმიანობა, კერძოდ, ბუნებრივი მასალის მოპოვება, ლაბორატორიებისა და საცდელი

სადგურების მოწყობა, ცხოველთა სახეობების ინტროდუქცია, რეინტროდუქცია, ტრანსლოკაცია, სანიტარიული და სხვა მოვლითი და აღდგენითი სატყეო-სამეურნეო ღონისძიებები და სხვა.

მენეჯმენტის გეგმა – ტერიტორიის ფუნქციონალურ-გეგმარებითი ორგანიზაციისა და ეკონომიკური დაგეგმვის ინტეგრალური, განხორციელებად ღონისძიებებზე ორიენტირებული, დოკუმენტი.

მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია – შეესატყვისება ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის (I C) დაცული ტერიტორიების VI კატეგორიას – რესურსების მართვის დაცული ტერიტორია (Managed Resource Protected Area).

სახელმწიფო ნაკრძალი – შეესატყვისება ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირის ((I C) დაცული ტერიტორიების I კატეგორიას – მკაცრი ბუნებრივი რეზერვატი.

IUCN - ბუნების დაცვის საერთაშორისო კავშირი

რეკრეაცია - დასვენება

სარეკრეაციო ზონა - დასასვენებელი ადგილი

ეკოლოგია - (ბერძ. „ოიკოს“ - საცხოვრებელი, „ლოგოს“ - მოძღვრება); ბიოლოგიის ნაწილი, რომელიც სწავლობს ორგანიზმებს და გარემოსთან მათ მიზეზ-შედეგობრივ კავშირს; მეცნიერება ეკოლოგიური სისტემების (ეკოსისტემების) შესახებ, რომელიც შეისწავლის მათ ფუნქციონირებას და ორგანიზაციას; ცოდნის სისტემა, რომელიც დაკავშირებულია ბუნებრივ გარემოსთან, მის რაციონალურ გამოყენებასა და დაცვასთან.

ეკოსისტემა – ცოცხალი ორგანიზმებით და მათი საბინადრო გარემოთი წარმოქმნილი ბუნებრივი კომპლექსი.

მდგრადი განვითარება - გრძელვადიანი სტაბილური ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული განვითარება, რომელიც უზრუნველყოფს საზოგადოების კეთილდღეობას ხანგრძლივი ვადით. გულისხმობს პირობების შექმნას გრძელვადიანი ეკონომიკური განვითარებისათვის, გარემოს დაცვის საკითხების მაქსიმალური გათვალისწინებით. „გარემოს დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიხედვით - მდგრადი განვითარება არის საზოგადოების განვითარების სისტემა, რომელიც საზოგადოების ეკონომიკური განვითარებისა და გარემოს დაცვის ინტერესების გათვალისწინებით უზრუნველყოფს

ადამიანის ცხოვრების დონის ხარისხის ზრდას და მომავალი თაობების უფლებას - ისარგებლონ შექცევადი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ცვლილებებისაგან მაქსიმალურად დაცული ბუნებრივი რესურსებითა და გარემოთი.

მეწყერი - სიმძიმის ძალის შედეგად ნიადაგის ან ქანის მოწყვეტა და ფერდობის დახრის მიმართულებით გადაადგილება.

მიწისძვრა - მიწისქვეშა ბიძგების შედეგად დედამიწის ზედაპირის რყევა.

ნარჩენი - საწყისი ნედლეულის ან მასალის გადამუშავების შემდეგ დარჩენილი ნივთიერებები, რომლებიც ტექნოლოგიური პროცესის შემდეგ გამოუსადეგარია წარმოებისთვის.

პრევენციული ღონისძიება - რაიმე არასასურველი მოვლენის თავიდან ასაცილებლად, ან აღმოსაფხვრელად წინასწარი ღონისძიებები.

რელიქტური სახეობა - მცენარეებისა და ცხოველების სახეობები, რომლებიც წინა გეოლოგიური დროიდან შემორჩნენ მცირე ტერიტორიებზე.

რესურსების არარაციონალური მოპოვება - დაუგეგმავი და გადაჭარბებული ბუნებათ სარგებლობა, რომელიც არ ზრუნავს მომავალზე.

რეზერვატი - ტერიტორია, სადაც დაცულია ბუნებრივი კომპონენტები.

სტიქიური მოვლენა - ბუნებრივი კატასტროფა, დამანგრეველი ბუნებრივი მოვლენა.

ფლორა - (ლათ. „ფლოს“- ყვავილებისა და გაზაფხულის ღვთაება ძველ რომაულ მითოლოგიაში) ყველა სახეობის მცენარეთა ერთობლიობა.

ფაუნა - (ლათ. ცხოველთა ჯოგების მფარველი ქალღმერთი ძველ რომაულ მითოლოგიაში) ცხოველთა სახეობების ისტორიულად ჩამოყალიბებული ერთობლიობა.

ღვარცოფი - ინტენსიური წვიმებითა და თოვლის დნობით მთის მდინარის კალაპოტში წარმოშობილი სქელი, ქვა-ტალახიანი მასა, რომელიც დიდი სისწრაფით და ძალით ეშვება დაღმართზე.

წყალდიდობა - სეზონურად, განსაკუთრებით გაზაფხულზე, წლის დონის მნიშვნელოვანი აწევა, რომელიც იწვევს გარშემო ტერიტორიის დატბორვას.

წყალმოვარდნა - არასეზონურად, მდინარის დონის უეცარი მომატება და ნაპირებიდან გადმოსვლა ძლიერი თავსხმა წვიმების დროს.

ჰიდროგრაფიული ქსელი - წყლის სხვადასხვა სახის ობიექტების ერთობლიობა მოცემულ ტერიტორიაზე.

გლობალური დათბობა დედამიწის ზედაპირის, მისი მიმდებარე ჰაერის ფენის და ოკეანეების ტემპერატურის თანდათანობით ზრდის პროცესი.

გლობალური პრობლემა - საერთო, საყოველთაო, მსოფლიო მნიშვნელობის პრობლემა, რომელიც ყველას ეხება; შეიძლება სხვადასხვა ხასიათის იყოს, ასე მაგალითად, ეკოლოგიური, ეკონომიკური, სოციალური და სხვა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კვლევა - „გარემოსდაცვითი განათლების შეფასება საქართველოში“, თბილისი, 2014 წელი;
2. საქართველოს ბიომრავალფეროვნების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა 2014-2020 წწ, თბილისი, 2014;
3. საქართველოს კანონი ნარჩენების მართვის კოდექსი, ქუთაისი, 2014 წელი;
4. საქართველოს კანონი დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ, თბილისი, 1996 წელი;
5. საქართველოს კანონი საქართველოს „წითელი ნუსხისა“ და „წითელი წიგნის“ შესახებ, თბილისი, 2003 წელი;
6. გარემოსდაცვითი განათლება, თბილისი, 2013 წელი;
7. საქართველოს კანონი კოლხეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (9 დეკემბერი 1998);
8. საქართველოს კანონი თუშეთის, ბაწარა-ბაბანეურის, ლაგოდეხისა და ვაშლოვანის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (22 აპრილი 2003);
9. საქართველოს კანონი ბორჯომ-ხარაგაულის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (11 ივლისი 2007);

10. საქართველოს კანონი თბილისის ეროვნული პარკის შესახებ (20 ნოემბერი 2007);
11. საქართველოს კანონი იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (22 ნოემბერი 2007);
12. საქართველოს კანონი დაცული ტერიტორიების სტატუსის შესახებ (N 5486 – IIს; 22 ნოემბერი 2007).
13. საქართველოს კანონი მტირალას ეროვნული პარკის შესახებ (18 დეკემბერი 2007);
14. საქართველოს კანონი ჯავახეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (N4459–IIს, 22 მარტი 2011);
15. საქართველოს კანონი მაჭახელას ეროვნული პარკის შექმნის შესახებ (6179-რს, 29 მაისი 2012წ.)
16. საქართველოს კანონი ფშავ-ხევსურეთის დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ (2237-IIს 16,აპრილი 2014წ).
17. საქართველოს კანონი ბუნების ძეგლების შექმნისა და მართვის შესახებ (1582-რს 20 ნოემბერი 2013 წ.)
18. საქართველოს კანონი ცხოველთა სამყაროს შესახებ (540–რს, 26 დეკემბერი, 1996),
19. საქართველოს ტყის კოდექსი (2124–IIს; 22 ივნისი, 1999),
20. საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ (519–IIს; 10 დეკემბერი, 1996),
21. საქართველოს კანონი, „საქართველოს „წითელი ნუსხისა“ და „წითელი წიგნის“ შესახებ“,
22. „ტყითსარგებლობის წესის დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს მთავრობის 2010 წლის 20 აგვისტოს №242 დადგენილება და საქართველოში მოქმედი სხვა კანონმდებლობა.

ელექტრონული რესურსები

www.eiec.gov.ge - გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი

www.apa.gov.ge - დაცული ტერიტორიების სააგენტო

www.moe.gov.ge - გარემოს დაცვის სამინისტრო

www.mes.gov.ge - განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო

www.greens.ge - საქართველოს მწვანეთა მოძრაობა / დედამიწის მეგობრები -
საქართველო)

www.greenalt.org - მწვანე ალტერნატივა

პროექტი „მედიის როლის გაძლიერება ბუნების კონსერვაციის სფეროში“
განხორციელდა სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმარმაციისა და განათლების
ცენტრის ორგანიზებით. პროექტს ფინანსური მხარდაჭერა ინტერნიუს ევროპამ
უზრუნველყო.

გარემოსდაცვითი
ინფორმაციისა და განათლების
ცენტრი

საქართველოს ეროვნული
და ბუნებრივი რესურსების
დაცვის სააგენტო

Internews

თბილისი
2016